

Aksjeselskapers vinningsformål

Lisa Charlotte Jakobsen

Liten masteroppgave i rettsvitenskap vår 2018

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Temaet.....	1
1.2	Metode.....	2
1.3	Avgrensning og oppbygning av oppgaven.....	2
2	Vinningsformålets rettslige og økonomiske forankring.....	4
2.1	Innledning.....	4
2.2	Vinningsformålets rettslige forankring	4
2.2.1	Lovreguleringen	4
2.2.2	Forbudet mot myndighetsmisbruk	7
2.3	Lovhistorikken	12
2.4	Hensyn bak vinningsformålet.....	15
2.4.1	Hensynet til aksjonærene	15
2.4.2	Hensynet til kreditorene og selskapskapitalen	17
2.4.3	Hensynet til selskapsstrukturen og effektivitet	18
2.4.4	Hensynet til samfunnet.....	19
3	Vinningsformålets innhold.....	20
3.1	Innledning.....	20
3.2	Selskapets formål	21
3.3	Selskapets interesse	23
3.4	Adgangen til å fravike vinningsformålet.....	26
3.5	Nærmere om vinningsformålets to aspekter.....	29
3.5.1	Aksjeselskap med økonomisk formål	29
3.5.2	Aksjeselskapets overskudd.....	33
3.6	Vinningsformålets tidsperspektiv.....	37
3.7	Begrensninger i vinningsformålet	40
3.7.1	Innledning.....	40

3.7.2	Rettsregler som begrenser vinningsformålet.....	41
3.7.3	Aksjelovens unntak fra vinningsformålet	43
3.7.4	Etiske standarder som begrenser vinningsformålet.....	47
4	Kan vinningsformålet operasjonaliseres?.....	54
	Lovregister	56
	Forarbeider og øvrige offentlige dokumenter	57
	Norge.....	57
	Andre land.....	58
	Litteratur.....	58
	Andre kilder.....	63
	Rettspraksis	64
	Norge.....	64
	Andre land.....	65

1 Innledning

1.1 Temaet

Aksjeselskaper etableres normalt for å skaffe aksjonærene økonomisk vinning.¹ Dette kan uttrykkes som at aksjeselskaper har et vinningsformål.² Dagens aksjelov er primært skrevet med tanke på selskaper som har et slikt formål, jf. asl. § 2-2 annet ledd og § 1-1 tredje ledd nr. 2.

Asl. § 2-2 annet ledd lyder slik:

«Dersom selskapet ved sin virksomhet ikke skal ha til formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte, skal vedtektene inneholde bestemmelser om anvendelse av overskudd og av formuen ved oppløsning.»

Bestemmelsen må ses i sammenheng med asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2, som bestemmer at aksjeloven ikke gjelder for selskaper uten økonomisk formål, med mindre selskapet er betegnet som aksjeselskap i stiftelsesgrunnlaget.

Som det fremgår av asl. § 2-2 annet ledd, forutsettes aksjeselskaper normalt å innrette sin virksomhet mot å gi et «økonomisk utbytte», som skal komme «aksjeeierne» til gode. Dette kan gi opphav til flere spørsmål. Et spørsmål er hvor langt forutsetningen om at selskapet skal drives i aksjonærenes interesse rekker. Fra ulike hold hevdes det nemlig at selskaper også skal ivareta andre interesser.

Et annet spørsmål er hva det innebærer at selskapet skal gi økonomisk utbytte. Finnes det for eksempel en objektiv målestokk for når vinningsformålet er oppfylt?

Oppgaven behandler to hovedproblemstillinger. Den første dreier seg om vinningsformålets rettslige og økonomiske forankring, se punkt 2 nedenfor. Den andre problemstillingen gjelder det nærmere innholdet i vinningsformålet, se punkt 3 nedenfor.

¹ Se for eksempel Augdahl s. 100.

² Augdahl s. 100, Bråthen (2017) s. 67 og Truyen s. 105.

1.2 Metode

Masteroppgaven er basert på juridisk metode, slik den er beskrevet av Eckhoff.³

Juridisk litteratur vil være en viktig rettskildefaktor for å avklare innholdet i vinningsformålet. I masteroppgaven brukes juridisk litteratur slik det er vanlig ifølge tradisjonell rettskildelæreteori.⁴

Komparativ rett og litteratur fra andre fagdisipliner, spesielt den økonomiske doktrinen, vil også være relevant for analysen av vinningsformålet. Jussen er et fag som tar sikte på å regulere virkeligheten, men fagområdet sier ikke noe om hvordan virkeligheten *er*. Jeg vil derfor trekke inn også andre fagdisipliner. For at vi skal kunne utøve jussen som en integrert og relevant del av den virkeligheten vi omgir oss med, må vi skaffe oss kunnskap om virkeligheten.⁵

Deler av oppgaven inneholder rettspolitiske drøftelser. Siktemålet er å vurdere oppgavens tema med et kritisk blikk og trekke frem verdier og moralske valg man kan stå overfor. De rettspolitiske vurderingene vil i tråd med det Haugli sier, baseres på «(...) det jeg oppfatter som allmenne etiske rasjonalitetsmessige holdninger, «sunn fornuft», kombinert med innsikt i de rettslige reglene som gjelder, og en viss, om enn noe teoretisk, innsikt i det livsområdet som reguleres».⁶

Ulike særskilte metodiske problemer vil for øvrig bli adressert etter hvert som de dukker opp i analysen.

1.3 Avgrensning og oppbygning av oppgaven

Av hensyn til oppgavens omfang avgrenses fremstillingen mot særspørsmål som kan tenkes å oppstå i konserner. I konserner står selskapsinteressen kanskje i en noe annen stilling enn det

³ Se Eckhoff: *Rettskildelære* (2001).

⁴ Eckhoff s. 269 flg.

⁵ Anderssen s. 54. Se også Zahle s. 220-221 som sier at man ved å trekke inn ikke-juridisk materiale får «grundlag for mer kjød på den juridiske analyse».

⁶ Haugli s. 40-41.

som har vært aksjelovens tradisjonelle utgangspunkt.⁷ Det avgrenses også mot skatterettslige problemstillinger som måtte oppstå i tilknytning til de selskapsrettslige vurderinger og konklusjoner. Skatteretten kan likevel benyttes som veiledning der dette vil være naturlig.

I den videre drøftelsen tar jeg utgangspunkt i aksjeselskapers vinningsformål, men jeg legger til grunn at drøftelsene vil gjelde tilsvarende for allmennaksjeselskaper, med mindre noe annet fremkommer.

I kapittel 2 om *Vinningsformålets rettslige og økonomiske forankring* blir det ved siden av den rettslige og økonomiske forankring, redegjort for aksjelovens historikk, spesielt med tanke på reglene som i dag finnes i asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 og § 2-2 annet ledd. Avslutningsvis skal jeg også se på de ulike hensynene som ivaretas gjennom vinningsformålet.

I kapittel 3 om *Vinningsformålets innhold* ser jeg først vinningsformålet i et overordnet perspektiv. Her vil jeg redegjøre for både selskapets formål og selskapets interesse. Deretter vurderer jeg muligheten for å fravike vinningsformålet. Videre går jeg nærmere inn på de to lovbestemmelsene som klart forutsetter vinningsformålet, nemlig asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 og § 2-2 annet ledd. Jeg skal også drøfte tidsperspektivet ved vurderingen av vinningsformålet. Videre skal det gis en oversikt over begrensninger i vinningsformålet. Her vil jeg ta for meg rettsregler som begrenser vinningsformålet, det lovbestemte unntaket fra vinningsformålet i gaverregelen i asl. § 8-6 og etiske vurderinger. I den forbindelse vil jeg komme inn på den pågående debatten om *Corporate Social Responsibility (CSR)*.

Avslutningsvis drøfter jeg i kapittel 4 om det er mulig å konkretisere vinningsformålet slik at det kan slås fast når vinningsformålet er oppfylt.

⁷ Se for eksempel Engsig Sørensen: *Nybrud i konsernretten*, U.2017B.29.

2 Vinningsformålets rettslige og økonomiske forankring

2.1 Innledning

Som bakgrunn for analysen av vinningsformålets innhold, redegjøres det i dette kapitlet for vinningsformålets rettslige forankring, se punkt 2.2. Spesielt sett i lys av asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 og § 2-2 annet ledd vil jeg i punkt 2.3 se nærmere på hvordan tilsvarende lovregulering har vært i de tidligere aksjelovene. I denne forbindelse kommer jeg også litt inn på reguleringen i Sverige og Danmark. Til slutt i punkt 2.4 skal jeg redegjøre for de ulike hensynene og interessene som søkes ivaretatt gjennom vinningsformålet. Her blir også vinningsformålets økonomiske forankring berørt.

2.2 Vinningsformålets rettslige forankring

2.2.1 Lovreguleringen

Aksjeloven har ingen bestemmelse som uttrykkelig slår fast prinsippet om at aksjeselskaper har et vinningsformål.⁸ Vinningsformålet forutsettes imidlertid i asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 og § 2-2 annet ledd, som begge indirekte sier at aksjeselskaper normalt anses å ha et vinningsformål. Bestemmelsene gjenspeiler at det er to aspekter ved vinningsformålet, se straks nedenfor.⁹ Når aksjeloven er basert på at aksjeselskaper har et vinningsformål, er dette en følge av aksjeselskapslovgivningens grunnleggende formål om å bidra til verdiskaping ved optimal utnyttelse av samfunnets ressurser.¹⁰

Ettersom aksjeloven bare får anvendelse på sammenslutninger som kan kategoriseres som «selskap», jf. asl. § 1-1 annet ledd, må begrepet «selskap» avgrenses. Utenfor selskapsbegrepet faller for det første det tingsrettslige sameie, jf. saml. § 1.¹¹ Det

⁸ Heller ikke Selvig-utvalgets forslag i NOU 1996: 3, som i lovutkastets kap. 1 inneholdt bl.a. en samling av generelle regler og prinsipper om aksjeselskaper (jf. NOU 1996: 3 punkt 13.1.1), hadde en egen bestemmelse som slo fast vinningsformålet.

⁹ Truyen s. 105 og Augdahl s. 100. Augdahl trekker frem tre sider ved selskapets formål: vinningsformålets to sider og «forretningens art».

¹⁰ Truyen s. 105 og Bråthen (2017) s. 67 og 73.

¹¹ Nærmere om grensen mellom selskap og sameie se Andenæs: *Sameier og selskaper* s. 93 flg.

samme gjelder stiftelser og foreninger.¹² Videre er aksjelovens virkeområde for selskaper negativt avgrenset ved at asl. § 1-1 annet ledd angir hvilke vilkår som ikke kan være til stede dersom et selskap skal omfattes av aksjeloven. Ved anvendelse av aksjeloven må begrepet «aksjeselskap» forstås som selskap som aksjeloven kommer til anvendelse på.¹³ Dette til tross for at ordlyden i asl. § 1-1 annet ledd trekker i retning av at begrepet omfatter alle selskaper med begrenset ansvar. Jeg kommer til å bruke begrepene «aksjeselskap» og «selskap» om hverandre.

Det ene aspektet ved vinningsformålet er at selskaper som hovedregel skal drive virksomhet som genererer et overskudd, jf. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2. Loven fastslår her at den ikke gjelder for «selskaper som ikke har økonomisk formål med mindre selskapet i stiftelsesgrunnlaget er betegnet som aksjeselskap». Selskaper uten økonomisk formål må altså uttrykkelig slå fast aksjeselskapsformen for å være underlagt aksjeloven. Bestemmelsen viser at aksjeloven bare har obligatorisk anvendelse på selskaper med økonomisk formål.¹⁴

I aksjelovens forstand må selskaper antas å ha et økonomisk formål så fremt de driver noen form for forretningsvirksomhet.¹⁵ Dette gjelder selv om virksomheten drives uten overskudd for øye eller at mulig overskudd skal gå til et ideelt formål.¹⁶ For at selskapet skal anses for ikke å ha et økonomisk formål, må det drive en virksomhet som har en ikke-økonomisk egenverdi.¹⁷ I dette ligger det at virksomheten ikke primært må være et middel til å gi økonomiske fordeler og fremskaffe et overskudd. Som eksempler på formål som har en ikke-økonomisk egenverdi i samfunnet, kan blant annet nevnes religiøse, kulturelle og vitenskapelige formål.¹⁸ Uttrykket «ikke har økonomisk formål» sikter altså ikke til det forhold at selskapets midler skal anvendes til annet enn til utdeling til deltakerne eller andre, jf. asl. § 2-2 annet ledd.

¹² Andenæs (2016) s. 16-19.

¹³ Aarbakke m.fl. s. 82.

¹⁴ Andenæs (2016) s. 88.

¹⁵ Augdahl s. 19-20.

¹⁶ Andenæs (2016) s. 22.

¹⁷ Aarbakke m.fl. s. 88-89 og Augdahl s. 19-20.

¹⁸ Aarbakke m.fl. s. 632.

Det andre aspektet ved vinningsformålet er at aksjeselskapers overskudd skal tilfalle aksjonærene, jf. ordlyden «selskapet ved sin virksomhet ikke skal ha til formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte» i asl. § 2-2 annet ledd.¹⁹ Dersom aksjeselskapet ikke skal ha til formål å skaffe aksjonærene økonomisk utbytte, skal selskapets vedtekter «inneholde bestemmelser om anvendelse av overskudd og av formuen ved oppløsning».

Lovbestemmelsen oppstiller ingen begrensninger i selskapets disposisjonsfrihet.²⁰ Asl. § 2-2 annet ledd sier heller ikke noe om hvordan vedtektene skal være utformet når de skal angi hvordan overskudd og likvidasjonsgevinst skal anvendes. Vedtektenes innhold må fastslås gjennom en tolkning. Det kreves derfor ikke at reglene om vinningsformålet og begrensninger i dette skal være samlet i én vedtektsbestemmelse. Så lenge vedtektene ikke bestemmer at «selskapet ved sin virksomhet ikke skal ha til formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte», er utgangspunktet at overskuddet skal tilfalle aksjonærene.

Allmennaksjeloven inneholder ikke en tilsvarende oppdeling av vinningsformålet (sml. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 og § 2-2 annet ledd). Det økonomiske formålet refererer seg her kun til aksjonærenes rett til avkastning og krav på selskapsformuen, jf. asal. § 2-2 annet ledd og § 5-20 første ledd nr. 5.²¹ Definisjonen av aksjeselskap og allmennaksjeselskap er gitt i asl./asal. § 1-1 annet ledd. Definisjonen av aksjeselskap er utelukkende knyttet til deltakernes ansvar for selskapsgjelden.²² Asal. § 1-1 annet ledd nr. 2 og 3 innebærer derimot at man må foreta seg noe spesielt for å komme inn under allmennaksjeselskapsformen. Det følger av disse bestemmelsene at selskapet må være betegnet som allmennaksjeselskap i vedtektene og registrert i Foretaksregisteret som allmennaksjeselskap.²³ Dermed er det aksjeselskapet som er den alminnelige formen for selskap med begrenset deltakeransvar i norsk rett. Aksjeloven danner den nedre grensen mot andre selskapsforhold og er den generelle loven.²⁴

Asl. § 2-2 annet ledd er identisk med ordlyden i allmennaksjeloven. I Selvig-utvalgets forslag i NOU 1996: 3 til lover om aksjeselskaper og om allmennaksjeselskaper var regelen som nå

¹⁹ Truyen s. 105.

²⁰ Aarbakke m.fl. s. 119.

²¹ Truyen s. 106.

²² Aarbakke m.fl. s. 84. Forutsetningen er at det ses bort fra unntakene om at spesielle selskaper kan være unntatt ved lov, og med den reservasjon at man må ha å gjøre med et selskap.

²³ Nærmere om skillet mellom AS og ASA se Aarbakke m.fl. s. 84 flg.

²⁴ Truyen s. 106.

finnes i § 2-2 annet ledd, imidlertid bare videreført i aksjelovutkastet, men den ble ikke tatt inn i allmennaksjelovutkastet. Selvig-utvalget begrunnet forslaget med at det i praksis ville være uaktuelt at et allmennaksjeselskap ikke hadde til formål å skaffe aksjonærene økonomisk utbytte.²⁵ Selvig-utvalgets forslag må ses i sammenheng med hvordan utvalget så for seg det prinsipielle skillet mellom aksjeselskap og allmennaksjeselskap, hvor allmennaksjeselskap nok i større grad ble ansett som «investorselskaper» enn det som ble lovfestet.²⁶

Justisdepartementet gikk derimot inn for å videreføre bestemmelsen også i allmennaksjeloven. Det ble i proposisjonen vist til at flere «lokale tiltak som bygging av bomveier og oppføring av grendehus m.v. har vært organisert ved innhenting av kapital fra allmennheten».²⁷

I Bråthen-utvalgets lovforslag i NOU 2016: 22 ble det vurdert om vinningsformålet burde fremgå eksplisitt av aksjeloven.²⁸ Bråthen-utvalget kom imidlertid til at vinningsformålet allerede fremgikk «tilstrekkelig tydelig av aksjelovene». Av den grunn ble det ikke foreslått noen endring på dette punktet.

2.2.2 Forbudet mot myndighetsmisbruk

Vinningsformålet må ses i sammenheng med aksjelovens forbud mot myndighetsmisbruk, jf. asl. § 5-21 og § 6-28.²⁹ Truyen antar at vinningsformålet «fanges opp av reglene om myndighetsmisbruk».³⁰ Ved avgjørelsen av om det foreligger myndighetsmisbruk, kan det være avgjørende om det aktuelle vedtaket er i tråd med selskapets vinningsformål.³¹ Den aksjeselskapsrettslige læren om myndighetsmisbruk bygger således på en forutsetning om at aksjeselskaper har et vinningsformål.

²⁵ Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 187.

²⁶ NOU 1996: 3 s. 15. Om skillet mellom aksjeselskap og allmennaksjeselskap, se for eksempel Bråthen (2017) s. 64-67.

²⁷ Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 187.

²⁸ NOU 2016: 22 s. 52.

²⁹ Bestemmelsene omtales ofte som aksjeselskapslovgivningens generalklausuler, se for eksempel Aarbakke m.fl. s. 415.

³⁰ Truyen s. 106.

³¹ Truyen s. 106 og Bråthen (2017) s. 167.

Generalklausulen refererer til fire materielle vilkår. Spørsmålet er om beslutningen er (1) «egnet til å gi» (2) «visse aksjeeiere eller andre» en (3) «urimelig fordel».³² I tillegg (4) må fordelene oppnås på «andre aksjeeieres eller selskapets bekostning». Asl. § 5-21 og § 6-28 må ses i sammenheng med likhetsgrunnsetningen i asl. § 4-1. Blant annet fordi aksjeselskapsretten bygger på et flertallsprinsipp, rekker ikke likhetsprinsippet så langt at det forbyr enhver form for ulik behandling av aksjonærene.³³ Generalklausulen avskjærer bare vedtak som innebærer en «urimelig» fordel. Så lenge likhetsprinsippet ikke berøres, er vurderingstemaet som hovedregel kun beslutningens evne til å maksimere aksjonærfellesskapets avkastning.³⁴ Dette gir aksjemajoriteten og styret en betydelig skjønnsmargin.

Betydningen av vinningsformålet kan typisk komme på spissen dersom det foretas en disposisjon som ikke skjer på markedsmessige vilkår, for eksempel der det betales en klar overpris for en ytelse som selskapet mottar. I et slikt tilfelle må selskapet sannsynliggjøre at overprisen har en kommersiell begrunnelse. Generalforsamlingens fastsettelse av et uvanlig høyt styrehonorar kan illustrere dette. Kanskje er det aktuelle styremedlemmet spesielt ettertraktet og dyktig i tillegg til at vedkommende bringer med seg et stort kontaktnett, som selskapet senere kan nyte godt av. I et slikt tilfelle kan det høye honoraret være saklig begrunnet. Selskapet må imidlertid kunne sannsynliggjøre at overprisen på sikt vil kunne generere inntekt.³⁵ Det avgjørende er hvorvidt begrunnelsen har et saklig og forsvarlig grunnlag i selskapets eller aksjonærenes interesse.³⁶

Blant annet Rt. 1995 s. 1026 viser at vinningsformålet inngår i vurderingen av om det foreligger myndighetsmisbruk. Bakgrunnen var at hovedaksjonærens datter hadde fått en nær tidsbegrenset leierett med lav månedlig leiekostnad. Høyesterett kom frem til at leiekontrakten innebar en urimelig fordel på selskapets bekostning. Vinningsformålet inngikk i rettens vurdering selv om det ikke sies eksplisitt av dommen. I dommen vurderte Høyesterett balansen mellom leiekontrakten og motytelsen, og retten konkluderte med at leieretten

³² Truyen s. 204.

³³ Bråthen (2017) s. 167.

³⁴ Truyen s. 325.

³⁵ Truyen s. 325.

³⁶ Ot.prp. nr. 19 (1974-75) s. 111-112 om den tilsvarende generalklausulen i asl. 1976.

innebar at «de mest verdifulle lokalene [ble] skilt fra eierretten, for nært sagt all fremtid, og uten mulighet for tilpasning til eventuelle fremtidige endringer i behov eller økonomiske forutsetninger».³⁷ Med denne uttalelsen gir Høyesterett uttrykk for at leieavtalen ikke var i tråd med selskapets vinningsformål. Retten nøyde seg med å revidere leieavtalen slik at «man skjærer bort den kvalifiserte urimelighet».³⁸

I LG-2014-107987 gikk lagmannsretten langt i å fastlegge innholdet i asl. § 5-21 med bakgrunn i vinningsformålet.³⁹ Blant annet ble Truyen innhentet for å gi sin sakkyndige uttalelse om temaet:

«Misbruksreglene er matrielle [sic]. Man skal se på hvilke [sic] virkninger beslutningen er «egnet til» å medføre. Spørsmålet er om en slik potensiell virkning krenker vinningsformålet og/eller likhetsprinsippet, jf. formuleringen «fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning». Dertil må et slik avvik være «urimelig». Det er altså en inngrepsterskel som må overskrides før en domstol kan sette en formelt riktig beslutning til side som misbruk.»⁴⁰

Lagmannsretten la dette til grunn som rettslig utgangspunkt for sin vurdering. Sakens problemstilling var hvorvidt en vedtektsendring var egnet til å gi en aksjonær eller visse aksjonærer en urimelig fordel på bekostning av andre aksjonærer eller selskapet. Vedtektsendringen innebar at aksjonærene hadde rett til å selge aksjene til markedspris og at de ikke måtte gi fra seg den leilighet (selskapets eiendom) de hadde boret til ved utflytting. Før vedtektsendringen hadde de plikt til å la aksjene bli løst inn til pålydende, som enten var kr 200 eller kr 2000. Etter vedtektsendringen kunne aksjonærene med boret selge leilighetene på det åpne markedet til markedspris. I vurderingen av om vedtektsendringen var i strid med vinningsformålet tok lagmannsretten utgangspunkt i hvordan aksjonærer uten boret ville være stilt ved likvidasjon av selskapet. Retten konkluderte med at selskapets økonomiske posisjon var betraktelig dårligere etter vedtektsendringen: «Etter vedtektsendringa vil det vera aksjonæranne med burett og ikkje selskapet som kan nyttiggjera seg av den verdi som

³⁷ Rt. 1995 s. 1026 på s. 1033.

³⁸ Rt. 1995 s. 1026 på s. 1035.

³⁹ Dommen ble anket til Høyesterett, men anken ble ikke tillatt fremmet, jf. HR-2015-1304-U.

⁴⁰ LG-2014-107987 s. 12.

leilighetene har».⁴¹ Lagmannsretten kunne heller ikke se at vedtektsendringen medførte noen verdiøkning for selskapet. Retten kom frem til at vedtektsendringen var i strid med asl. § 5-21.

Senere har det samme rettslige utgangspunktet blitt lagt til grunn i for eksempel LG-2014-173686. Det fremgår eksplisitt av dommen at det er to grunnprinsipper som inngår i rettens vurdering av om asl. § 5-21 er overtrådt: «I tillegg til kravet om likebehandling må vinningsformålet være ivaretatt».⁴² I denne saken hadde generalforsamlingen i et aksjeselskap fattet to vedtak, henholdsvis valg av nytt styre og senere fusjon. Ingen av vedtakene ble kjent ugyldig. I forbindelse med vedtaket om fusjon ble det vist til at formålet med fusjonen var å legge til rette for en videreutvikling av selskapets eiendom. Målet var å posisjonere seg slik at eiendommen kunne selges senere med best mulig resultat. Lagmannsretten la til grunn at fusjonen både verdimesig og skattemessig ville gi best resultat.⁴³ Av den grunn konkluderte retten med at vedtaket ikke var i strid med vinningsformålet.

For de tilfeller hvor det oppstår konflikt mellom vinningsformålet og likhetsprinsippet, er utgangspunktet at likhetsprinsippet skal vike.⁴⁴ I svensk rett kan dette leses direkte ut fra forarbeidene til generalklausulen. Der fremgår det at en beslutning som er «företagsekonomiskt riktig eller försvarlig», ikke er «otillbörlig» selv om den innebærer tilsidesettelse av likhetsprinsippet.⁴⁵ I norsk rett er det likevel ikke slik at vinningsformålet alltid går foran likhetsprinsippet.⁴⁶ Som Truyen sier:

«Det må utøves et reelt forholdsmessighetsskjønn uten noen form for presumpsjons- eller forrangsrelger [sic]. Innenfor rammen av et slikt skjønn vil vinningsformålet ha stor vekt. Likhetsprinsippet er primært et korrektiv og et vern av grunnleggende aksjonærrettigheter.»⁴⁷

⁴¹ LG-2014-107987 s. 13.

⁴² LG-2014-173686 s. 9.

⁴³ LG-2014-173686 s. 9.

⁴⁴ Aarbakke m.fl. s. 419 og Bråthen (2017) s.167.

⁴⁵ Prop. 1973: 93 s. 137.

⁴⁶ Mer om dette se Truyen s. 352-353 og G. Bråthen s. 195 flg.

⁴⁷ Truyen s. 350-351.

Ordlyden i generalklausulene rammer ikke beslutninger om ikke å betale utbytte eller å betale lavere utbytte enn mulig.⁴⁸ «Utsulting» (jf. bl.a. asl. § 8-4) er imidlertid primært et spørsmål om vinningsformålets rekkevidde.⁴⁹ Ikke bare knytter vinningsformålet seg til oppsamling av verdier i selskapet, men verdiene skal også tilføres aksjonærene, jf. asl. § 2-2 annet ledd. Hvordan og hvor mye som skal tilflyte aksjonærene, er overlatt til aksjemajoriteten å bestemme. Dette er begrunnet i effektivitetshensyn.⁵⁰ Høyesterett fant i HR-2016-1439-A at vedvarende betaling av lavt eller intet utbytte, og finansiering av utbytte for et regnskapsår ved emisjon til underkurs med fortrinnsrett til aksjonærene, representerte myndighetsmisbruk. Høyesterett la til grunn som et generelt synspunkt at et selskap må ha stor frihet til å fastlegge en konservativ utbyttepolitikk.⁵¹ Deretter viste retten til at det måtte anses å følge av det aksjeselskapsrettslige vinningsformålet, at aksjonærene har krav på en «rimelig løpende avkastning i form av utbytte når forholdene ligger til rette for dette».⁵² Dersom selskapet ønsket mer vidtgående utbyttebegrensninger, måtte det fremgå av vedtektene, jf. asl. § 2-2 annet ledd. Som støtte for sin konklusjon viste retten også til Truyen, som forutsetter at asl. § 5-21 gir vern mot utsulting.⁵³

Asl. § 5-21 er formulert som et absolutt forbud mot generalforsamlingsvedtak i strid med bestemmelsen. Men bestemmelsen skal leses som om det sto «kan ikke uten samtykke fra samtlige berørte aksjeeiere treffe vedtak».⁵⁴ En beslutning som er egnet til å krenke vinningsformålet, berører alle selskapsdeltakernes aksjonærinteresse.⁵⁵ Dermed vil aksjonærer som ikke har samtykket til slike beslutninger, være rettighetssubjekt for selskapsinteressen. Et samtykke innebærer et avkall på den beskyttelsen som følger av reglene om myndighetsmisbruk. Samtykket må omfatte alle sider ved misbruket. I RG 1995 s. 12 (Gulating) var utgangspunktet at selskapet Unique A/S hadde et vinningsformål. Mindretallsaksjonærene hadde tidligere medvirket til vedtak som tilgodeså de ansatte i

⁴⁸ Aarbakke m.fl. s. 418.

⁴⁹ Truyen s. 426.

⁵⁰ Truyen s. 426.

⁵¹ HR-2016-1439-A (96).

⁵² HR-2016-1439-A (97).

⁵³ Truyen s. 427.

⁵⁴ Aarbakke m.fl. s. 417. Dette betyr at asl. § 5-21 ikke beskytter tredjemannsinteresser, mer om dette se Truyen s. 179 flg. og Andenæs (2016) s. 319.

⁵⁵ Truyen s. 174 og 177.

selskapet. Retten fant at dette ikke kunne «(...) medføre noe samtykke til at utgangspunktet om økonomisk formål er generelt fraveket».⁵⁶

2.3 Lovhistorikken

Aksjeloven 1997 er den fjerde i rekken av norske aksjelover. Sammen med allmennaksjeloven avløste aksjelovene 1997 den tidligere aksjeloven 1976. Før dette var aksjeselskaper regulert av aksjeloven 1957, som i sin tid avløste den første lov om aksjeselskaper fra 1910.⁵⁷

Alle de tidligere aksjelovene hadde en bestemmelse tilsvarende asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 om økonomisk formål. Aksjeloven 1910 var gjennom flere runder, og det ble fremlagt til sammen tre ulike proposisjoner.⁵⁸ I den første proposisjonen ble det foreslått at aksjeloven skulle komme «(...) til anvendelse paa selskab, hvis kapital er bestemt, og hvis medlemmer deltage med aftalt inskud uden at have personligt ansvar for selskabets forpligtelse».⁵⁹ Loven skulle ikke kun få anvendelse på selskaper med økonomisk formål, men også på ethvert selskap «(...) der til fremme af sit øiemed kan komme i pekuniært ansvar til tredjemand og herunder sikre personligt ansvar for medlemmerne (...)».⁶⁰

I den neste proposisjonen ble det foreslått en tilsvarende ordlyd.⁶¹ I Innstillingen til loven var komiteen uenig i dette: «K o m i t e e n finder imidlertid, at lovens virkekreds bør indskrænkes til selskaber m e d ø k o n o m i s k f o r m a a l, og man har derfor inskudt disse tre ord i paragrafens 1ste led.»⁶² Dette ble fastholdt i den siste proposisjon og i den endelige innstillingen til aksjeloven 1910.⁶³

⁵⁶ RG 1995 s. 12 (Gulating) på s. 6. Anke ble nektet fremmet til Høyesterett, jf. HR-1994-507-K.

⁵⁷ Aarbakke m.fl. s. 17.

⁵⁸ Oversikt over forarbeidene til aksjeloven 1910, se Platou s. 18-21.

⁵⁹ Ot.prp. nr. 28 (1900-1901) s. 4.

⁶⁰ Ot.prp. nr. 28 (1900-1901) s. 4.

⁶¹ Ot.prp. nr. 9 (1904-1905) s. 13.

⁶² Indst. O. V. (1904/1905) s. 9.

⁶³ Ot.prp. nr. 5 (1910) s. 28 og Indst. O. III. (1910) s. 2: «Hvor komiteen ikke annerledes bemerker, slutter den sig til den foreliggende proposition (...)».

Etter aksjeloven 1910 var dermed selskaper uten økonomisk formål overhodet ikke å anse som et aksjeselskap, selv om det ellers fylte den alminnelige aksjeselskapsdefinisjonen.

I aksjeloven 1957 ble dette endret, jf. asl. 1957 § 4 første ledd nr. 3. Nå kunne også selskaper uten økonomisk formål betegnes som aksjeselskap. På denne måten ble lovens rekkevidde utvidet, og aksjeloven fikk i prinsippet anvendelse på alle uansvarlige selskaper, bortsett fra samvirkeforetak.⁶⁴ Betingelsen var at selskapet i stiftelsesgrunnlaget var betegnet som aksjeselskap og ellers oppfylte lovens § 2, jf. § 3 og § 4, jf. § 1. Dette var den mest vidtrekkende endringen ved aksjeloven 1957.⁶⁵ Etter aksjeloven 1910 var det ingenting i veien for å stifte uansvarlige selskaper som ikke var å regne som aksjeselskaper etter loven (selskaper med vekslende kapital og medlemstall). Virkningen av dette var at det ble etablert selskaper som falt utenfor enhver lovregulering. Norge sto i en særstilling, andre steder var den vanlige regel at man bortsett fra kooperative selskaper, ikke anerkjente andre uansvarlige selskaper med økonomisk formål enn aksjeselskapet.⁶⁶ Ved aksjeloven 1957 ønsket man å utelukke uansvarlige selskaper som ikke var å betegne som aksjeselskaper etter loven.

I forarbeidene ble uansvarlige selskaper uten økonomisk formål trukket frem. Det ble poengtert at «[s]like selskaper har vi alt i alt hatt ikke så få av her i landet, og vår nuværende aksjelov har åpenbart slett ikke tenkt på dem. De har imidlertid fylt og vil sannsynligvis vedvarende fylle en meget berettiget plass i vårt samfunnsliv».⁶⁷ Departementet fastslo at rettstilstanden ikke var tilfredsstillende. Aksjeloven måtte i prinsippet gis anvendelse på alle uansvarlige selskaper, med unntak for samvirkeforetak.

Dette har siden blitt fastholdt og er nå lovfestet i asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2.

Ordlyden slik den lyder i asl. § 2-2 annet ledd, ble for første gang innført i aksjeloven 1976. Verken aksjeloven 1910 eller aksjeloven 1957 hadde en liknende bestemmelse. I forarbeidene til aksjeloveloven 1976 ble det antatt at det bestemmelsen ga uttrykk for, allerede var gjennomført i de fleste selskaper som ikke eller bare delvis har til formål å skaffe aksjonærene

⁶⁴ Ot.prp. nr. 4 (1957) s. 19.

⁶⁵ Ot.prp. nr. 4 (1957) s. 5 og 6.

⁶⁶ Ot.prp. nr. 4 (1957) s. 6.

⁶⁷ Ot.prp. nr. 4 (1957) s. 17.

økonomisk utbytte.⁶⁸ Spesielt gjaldt dette anvendelsen av overskudd, det ble ansett for å være en nødvendighet at det var truffet bestemmelse i vedtektene om anvendelsen av overskudd. Men det kunne ikke uten videre forutsettes at det samme gjaldt mulig likvidasjonsoverskudd. For eldre selskaper som ikke hadde vedtektsbestemmelser om dette, kunne det bli vanskelig for aksjonærene å samle seg om hva som i tilfelle skulle gjelde. Departementet fant ingen grunn til å tvinge disse selskapene til å måtte ta standpunkt spørsmålet om likvidasjonsoverskudd, jf. asl. 1976 § 19-3 nr. 3.⁶⁹ Bestemmelsen er ikke videreført i aksjeloven 1997, se asl. § 21-2.

I forbindelse med at asl. § 2-2 annet ledd ble innført, ble det også lovfestet bestemmelse om enstemmighet tilsvarende asl. § 5-20 første ledd nr. 5 (asl. 1976 § 9-15 første ledd nr. 1).⁷⁰

Aksjeloven 1976 bygget på en innstilling som ble avgitt i mars 1970, og som var resultat av et nordisk samarbeid.⁷¹ Lovutkastet som ble fremlagt med innstillingen, var i det vesentlige av samme innhold som det danske, finske og svenske lovutkastet.⁷² Selv om den opprinnelige utformingen fant sted flere år tilbake, vil både praksis og juridisk teori fra de andre nordiske landene være av interesse.

Asl. § 2-2 annet ledd er i struktur og innhold lik den svenske aktiebolagslagen 3 kap. § 3.⁷³ Under arbeidet med å fornye aktiebolagslagen 1975 ble den daværende bestemmelsen om aksjonærenes økonomiske formål i 12 kap. § 1 tredje ledd diskutert. Spørsmålet var om bestemmelsen skulle videreføres i gjeldende aktiebolagslag 2005:551. Regjeringen mente det var verdifullt at også den nye loven ga uttrykk for at aksjeselskap normalt drives for profit.⁷⁴ I den forbindelse ble det understreket at en eksplisitt regel om dette, også var ment for å beskytte aksjonærene. Det ble foreslått at saken skulle bli regulert i et innledende kapittel til den nye loven, ABL 3 kap. § 3. Bedriftseierne protesterte mot forslaget og framholdt blant

⁶⁸ NUT 1970: 1 s. 167.

⁶⁹ NUT 1970: 1 s. 191.

⁷⁰ NUT 1970: 1 s. 135, lovforslaget ble ansett for å stemme med gjeldende rett, jf. Augdahl s. 355.

⁷¹ NUT 1970: 1 s. 39-40.

⁷² Om det nordiske aksjelovsamarbeidet, se Skåre s. 606 flg.

⁷³ Mer om ABL 3 kap. § 3, se Andersson m.fl. s. 3:10.

⁷⁴ Prop. 2004/05:85 s. 219.

annet at et mål om fortjeneste i mange tilfeller ikke var årsaken til at selskaper ble stiftet.⁷⁵ Regjeringen anbefalte av den grunn at hovedprinsippet om aksjonærenes vinningsformål, kun skal komme til uttrykk på samme indirekte måte som tidligere, jf. ABL 1975 12 kap. § 1 tredje ledd. Videre skulle det i vedtektene kunne fastsettes at selskapets formål skal være helt eller delvis annet enn å gi fortjeneste til fordeling mellom aksjonærene.

Danmark på sin side har ikke noe som tilsvarer asl. § 2-2 annet ledd. I NUT 1970: 1 vises det til at dette har sammenheng med aktieselskabsloven § 1.⁷⁶ Bestemmelsen angir lovens virkeområde: «Denne lov finder anvendelse på alle erhvervsdrivende aktieselskaber». Aktieselskabsloven ble i 2010 erstattet av «Selskabsloven». I den nye loven er begrepet «erhvervsdrivende» fjernet. Formålet med begrepet var å poengtere at selskapet måtte ha til formål å innbringe økonomisk utbytte.⁷⁷ I praksis ble likevel alle aksjeselskaper ansett for å være erhvervsdrivende. I følge Schaumburg-Müller og Werlauff sondres det ikke lenger mellom erhvervsdrivende selskaper og såkalte «almenvelgørende» selskaper. Bestemmelsen hadde dermed ingen reell betydning.

Lovhistorikken viser at vinningsformålet alltid har stått sentralt i aksjelovene. Allerede i 1910 forutsatte aksjeloven at aksjeselskaper har et økonomisk formål. Asl. § 2-2 annet ledd kom riktignok ikke inn før i asl. 1976, men bestemmelsen bekrefter utgangspunktet om at aksjeselskaper har et vinningsformål.

2.4 Hensyn bak vinningsformålet

2.4.1 Hensynet til aksjonærene

Muligheten for økonomisk utbytte er en av de sentrale rettighetene som tilkommer aksjonærene i et aksjeselskap. Augdahl forutsatte at det for alle aksjonærers vedkommende er muligheten for å oppnå økonomisk vinning, at de har gjort en større eller mindre del av sin økonomiske skjebne avhengig av andre.⁷⁸

⁷⁵ Prop. 2004/05:85 s. 219.

⁷⁶ NUT 1970: 1 s. 167.

⁷⁷ Schaumburg-Müller og Werlauff s. 147-148.

⁷⁸ Augdahl s. 100.

Aksjeselskapet er prinsipielt en sammenslutning av flere deltakere.⁷⁹ Ved at flere går sammen, oppnås det større økonomisk styrke enn om én person opptrer alene. Et sentralt kjennetegn ved aksjeselskapet er det begrensede deltakeransvaret. I Rt. 2010 s. 306 (69) omtalte Høyesterett aksjonærenes begrensede ansvar for selskapets forpliktelser som «et grunnleggende aksjerettslig prinsipp av stor samfunnsmessig betydning, blant annet for å stimulere til etablering av risikofylt virksomhet». Muligheten for økonomisk utbytte og det begrensede ansvaret gjør aksjeselskapet til en svært attraktiv selskapsform.⁸⁰

Vinningsformålet er aksjeselskapets overordnede formål, noe som også betyr at det er aksjonærenes overordnede formål. Det er nettopp deres ønske om økonomisk fortjeneste som gjør at selskapet har et slikt formål. Dermed er det hensynet til aksjonærene som hovedsakelig ligger bak vinningsformålet.⁸¹ Enstemmighetskravet i asl. § 5-20 første ledd nr. 5 er et utslag av dette. Etter denne bestemmelsen kreves det enstemmighet ved beslutninger som reduserer aksjonærenes rett til utbytte eller til selskapets formue ved bestemmelse som nevnt i asl. § 2-2 annet ledd. På den måten er også den enkelte aksjonærs vinningsformål beskyttet mot majoriteten.

Vinningsformålet er en nødvendig forutsetning for nye og potensielle investorer som ikke deltar i den daglige virksomheten.⁸² Det er en garanti for at selskapet drives på en måte som gir størst mulig overskudd.⁸³ Dette gjør at disse personene kan plassere sine penger i aksjeselskapet og samtidig stole på at pengene forvaltes på best mulig måte. Lønnsomhet eller profitt er belønningen for å ta en økonomisk risiko. Aksjonærene risikerer å miste pengene og den tiden de har investert. Uten muligheten for økonomisk gevinst, er det for de fleste liten grunn til å ta en slik risiko.

⁷⁹ Muligheten til å stifte aksjeselskap med bare én aksjonær kom med aksjeloven 1976, jf. Ot.prp. nr. 19 (1974-1975) s. 14-15.

⁸⁰ AS er den suverent mest brukte selskapsformen i norsk næringsliv. 1. januar 2016 var det 207.813 aksjeselskaper i Norge, noe som utgjorde omkring 50 % av alle organisasjonsformer (nyere statistikk ikke tilgjengelig pr. 30. april 2018). Kilde: SSB.

⁸¹ Skog s. 14.

⁸² Bergström og Samuelsson s. 51.

⁸³ Skog s. 13.

2.4.2 Hensynet til kreditorene og selskapskapitalen

Virksomheten i et aksjeselskap kan finansieres gjennom kapital av ulik slag: lånekapital og risikokapital. Med lånekapital menes det et forhåndsbestemt beløp som skal tilbakebetales med renter, typisk et lån gitt fra bank.⁸⁴ Risikokapital gir ikke en slik rett. Aksjonærenes rett til godtgjørelse er begrenset til en andel i selskapets resultat, det vil si det som gjenstår etter at selskapet først har betjent sin gjeld og øvrige forpliktelser. Dette er grunnen til at aksjonærenes avkastning kalles *residual*.⁸⁵

Det særegne ved aksjeselskapet er ansvarsbegrensningen. For å motvirke noen av de uheldige virkningene av den, er hensynet til kreditorene sterkt vektlagt i aksjelovgivningen.⁸⁶ Det finnes flere bestemmelser i aksjeselskapslovgivningen som er i både kreditors og selskapskapitalens interesse. Særlig kommer dette til uttrykk gjennom asl. § 3-4 om forsvarlig egenkapital og likviditet. Når det gjelder vinningsformålet, har dette en langt mer grunnleggende funksjon for både kreditor og selskapskapitalen.

Når kreditor yter lån, er det nettopp muligheten for fortjeneste som ligger bak kredittytelsen. I tillegg til lånebeløpet vil kreditor normalt kreve et vederlag, gjerne i form av rente. Sjansen for å få tilbakebetaling er størst hvor selskapet har til formål å oppnå økonomisk vinning. På den måten kan selskaper som ikke har et økonomisk formål ved sin virksomhet, ha vanskeligheter for å anskaffe lånekapital. Ettersom det må fremgå av vedtektene dersom selskapet ikke har til formål å skaffe aksjonærene økonomisk utbytte, er det enkelt for potensielle kreditorer å kontrollere selskapets formål. Vinningsformålet gir ingen absolutt garanti for at selskapet vil kunne tilbakebetale kreditors lån, men det er likevel en grunnleggende forutsetning for dette.

Vinningsformålet har også en vesentlig innvirkning på selskapskapitalen. Potensielle investorer kan ønske en garanti for at virksomheten drives på en måte som gir størst mulig overskudd. Lovens utgangspunkt om at aksjeselskaper skal drives med sikte på vinning, skaper en grunnleggende garanti av dette slaget. Uten denne garantien skulle mulige investorer normalt kreve så stor kompensasjon for sin risiko, at selskapets mulighet for å

⁸⁴ Bergsåker s. 23.

⁸⁵ Skog s. 13.

⁸⁶ Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 13-16.

skaffe risikokapital kraftig forringes.⁸⁷ Dette kan for eksempel innebære at selskapet må ta til takke med et lån med svært ugunstig rente. Da vil det med andre ord koste selskapet dyrt om det skal øke selskapskapitalen. En annen sak er at ingen bedrift kan overleve på lang sikt uten å være lønnsom – med mindre det regelmessig skytes inn ny kapital. Dersom selskapet ikke tjener penger på virksomheten, vil selskapskapitalen etter hvert bli brukt opp.

2.4.3 Hensynet til selskapsstrukturen og effektivitet

Vinningsformålet må alltid ses i sammenheng med selskapets virksomhet, det vil si den vedtektsfestede virksomhet («virksomhetsformålet»), jf. asl. § 2-2 første ledd nr. 3.

Vinningsformålet og virksomhetsformålet har ulike funksjoner, men vinningsformålet må oppnås innenfor selskapets virksomhet, se punkt 3.2.⁸⁸ Både vinningsformålet og virksomhetsformålet setter skranker for majoritetskompetansen.

Vinningsformålet fungerer som en overordnet handlingsnorm for selskapets organer.⁸⁹ Både generalforsamlingen, styret og daglig leder må handle i tråd med dette. På denne måten vil det for eksempel være enkelt å vurdere styrets arbeid. Vanskeligere vil det være om selskapet mangler et overordnet formål eller om det har flere ulike formål/interesser som skal ivaretas på lik linje. Et eksempel på dette kan være et selskap med formål om å fremme aksjonærenes interesse om økonomisk vinning, konsumentenes interesser og produsentenes interesser. I et slikt tilfelle vil det i praksis være nærmest umulig å vurdere hvordan virksomheten drives. Styret vil alltid kunne hevde at en lav grad av måloppnåelse i et bestemt henseende skyldes at man har prioritert et eller flere av de øvrige målene.⁹⁰ En slik ordning vil føre til at styret og dermed også daglig leder ikke kan holdes ansvarlig.⁹¹ Bénabou og Tirole har blant annet sagt følgende om dette: «The notion of the mission of management being broader than just maximizing shareholder value (...) may also weaken managerial accountability by creating

⁸⁷ Skog s. 13.

⁸⁸ Truyen s. 106.

⁸⁹ Se Augdahl s. 100. I amerikansk rett er vinningsformålet betegnet som «the objective of the corporation», se ALI: *Principles of Corporate Governance, Analysis and Recommendations* § 2.01. Begrepet understreker vinningsformålets overordnede karakter.

⁹⁰ Bergström og Samuelsson s. 53-54.

⁹¹ Skog s. 18.

multiple objectives and performance criteria; at the extreme, too many missions amount to no mission at all.»⁹²

Ved å ha et overordnet formål for driften, har alle selskapsorganene noe konkret å forholde seg til. Det kan gå på bekostning av selskapets effektivitet, dersom de ulike selskapsorganene stadig må ta stilling til hvilke formål som skal forfølges i den konkrete situasjonen. Har selskapet for mange formål, vil det som regel bety at ikke alle kan oppnås samtidig og oppfyllelse av et formål kan følgelig gå på bekostning av et annet.

2.4.4 Hensynet til samfunnet

Muligheten for å oppnå økonomisk gevinst er særegen for aksjonærene.⁹³ En slik mulighet har ikke medarbeiderne (med mindre de også er aksjonær eller har rett til å bli dette), kreditorer, medkontrahenter eller kunder. Men disse gruppene vil som oftest bli indirekte begunstiget av en økning av verdien på selskapet. For arbeidstakerne kan dette bidra til sikre arbeidsplasser og gode lønns- og arbeidsvilkår. For medkontrahenter kan dette bety at selskapet blir en sikker avtalepart gjennom lang tid. Når det gjelder kreditor, vil det sikre muligheten for tilbakebetaling dersom selskapet ved sin virksomhet oppnår høy økonomisk gevinst. Kundernes fordel knytter seg til at de mest lønnsomme og effektive bedriftene kan tilby varer og tjenester til en lavere pris enn konkurrenten. For selskapet vil dette tiltrekke flere kunder, samtidig som det har muligheten til å vinne flere kontrakter.

Et av de mest veletablerte økonomiske forholdene vi kjenner, er sammenhengen mellom kapitaldannelse, produktivitet og økonomisk vekst.⁹⁴ Det er på markedet for risiko- og lånekapital til næringslivet, at kapitalen styres mot de mest lovende og høyest vurderte investeringsprosjektene. Dersom profitten er høy i en spesifikk bedrift, fungerer det som et signal til andre om at de bør plassere sine midler i denne bedriften. En forutsetning for dette er imidlertid at selskapene streber etter å maksimere verdien av den investerte kapitalen. Underskudd betyr derimot at selskapet ikke utnytter ressursene like godt som andre. Når en virksomhet går med underskudd over tid, må den til slutt avvikles eller gå konkurs. De som

⁹² Bénabou og Tirole, s. 12. Se også NUES punkt 2: <https://www.nues.no>.

⁹³ Schans Christensen (2001) s. 304.

⁹⁴ Skog s. 17.

leverer dårligst og er minst effektive, vil forsvinne. I mangel av et vinningsformål vil kapitalmarkedet, kort sagt, ikke lenger kunne oppfylle sin funksjon med å tilføre kapital.⁹⁵

Gevinstmaksimering for den enkelte bedrift vil i utgangspunktet bidra til størst verdiskapning i samfunnet.⁹⁶ Samfunnet har derfor stor interesse i at aksjeselskaper har et vinningsformål. For det første vil det bidra til at selskapene overlever, ved at de tilføres kapital og skaper verdier. For det andre vil slike selskaper være konkurransedyktig i møte med bedrifter som tilbyr tilsvarende produkter eller tjenester. Og når selskapets virksomhet resulterer i høy økonomisk gevinst, blir selskapet i stand til å bidra med utvikling av ressurser og teknologi, skape nye arbeidsplasser, inntekter og velstand. Høyere inntekt for selskapet betyr også høyere skatteinntekter for det offentlige. Konsekvensen blir at det offentlige kan tilby bedre velferdsordninger til landets borgere.

3 Vinningsformålets innhold

3.1 Innledning

I dette kapitlet skal det redegjøres for innholdet i vinningsformålet. Først skal vinningsformålets overordnede posisjon i aksjeselskaper belyses, se punkt 3.2 og 3.3 nedenfor. I det store bildet utgjør vinningsformålet den ene halvdel av selskapsformålet. Vinningsformålet er også kun en av de mange ulike interesser som inngår i *selskapsinteressen*. Videre i punkt 3.4 skal det redegjøres for adgangen til å fravike vinningsformålet. Deretter tar punkt 3.5 for seg vinningsformålets to aspekter. Denne drøftelsen knytter seg til skillet mellom aksjeselskapets økonomiske formål, jf. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2, og aksjonærenes formål om økonomisk utbytte, jf. asl. § 2-2 annet ledd. Deretter skal det i punkt 3.6 vurderes hvilket tidsperspektiv vinningsformålet skal ses i, noe som verken er lovregulert eller nærmere drøftet i aksjelovens forarbeider. Til slutt skal jeg i punkt 3.7 drøfte noen begrensninger i vinningsformålet.

⁹⁵ Skog s. 17.

⁹⁶ Schans Christensen (2001) s. 304.

3.2 Selskapets formål

Aksjeloven angir selskapsformålet på to måter, ved vinningsformålet og virksomhetsformålet.⁹⁷

Virksomhetsformålet skal, i motsetning til vinningsformålet, alltid være vedtektsfestet, jf. asl. § 2-2 første ledd nr. 3. Endring av virksomhetsformålet kan bare skje som ledd i et generalforsamlingsvedtak om vedtektsendring, jf. asl. § 5-18. Vinningsformålet på sin side er en typeforutsetning for selskapsdeltakelsen. Dette medfører at bare unntak fra dette utgangspunktet må vedtektsreguleres.⁹⁸

Vinningsformålet og virksomhetsformålet utfyller hverandre, ettersom det nettopp er gjennom selskapets virksomhet at vinningsformålet skal oppnås. Litt upresist kan virksomheten anses som middelet, mens vinningsformålet kan anses som ønsket resultat. Den vesentlige betydningen av virksomhetsformålet er at det setter skranker for styrets kompetanse og for hva det alminnelige flertallet i generalforsamlingen har kompetanse til å beslutte.⁹⁹ For selskapets ledende organer innebærer virksomhetsangivelsen både en rett og en plikt til å drive selskapet innenfor det angitte virksomhetsområdet.¹⁰⁰ Dette innebærer samtidig en plikt til ikke å drive utenfor den angitte ramme. Selskapets virksomhet vil derfor i stor grad påvirke innholdet i vinningsformålet for vedkommende selskap. Det kan tenkes et tilfelle hvor et selskap får mulighet til å investere i et stort prosjekt med gode utsikter for høy økonomisk gevinst. Viser det seg at denne investeringen er utenfor selskapets vedtektsfestede virksomhet, kan ikke selskapet investere i prosjektet, med mindre selskapets virksomhet endres etter lovens alminnelige regler om vedtektsendring.¹⁰¹ Rt. 1932 s. 739 er et eksempel på hvor Høyesterett slo fast at den foretatte disposisjon lå utenfor selskapets virksomhetsformål. Høyesterett kunne ikke se at selvskyldnerkausjonen sto i «nogen rimelig forbindelse» med selskapets virksomhetsformål om å drive trelasthandel.

⁹⁷ NOU 2016: 22 s. 52, Truyen s. 105 og Skog s. 12-13.

⁹⁸ Andenæs (2016) s. 49.

⁹⁹ Aarbakke m.fl. s. 118.

¹⁰⁰ Andenæs (2016) s. 48. Se også Augdahl s. 107 flg.

¹⁰¹ Om dette se Truyen s. 117-118.

Vinningsformålet må altså oppfylles innenfor rammene som er angitt i virksomhetsformålet. Dette kommer også til uttrykk i LG-2014-173686:

«(...) vinningsformålet [må] være ivaretatt, jf. aksjeloven § 5-21. Dette forutsetter bl.a. at beslutningen ikke er i strid med selskapets forretningsmessige formål slik dette fremgår av vedtektene.»¹⁰²

Hvorvidt en beslutning er i strid med selskapets forretningsmessige formål, må fastslås gjennom tolking av vedtektenes bestemmelse(r) om virksomhetsformålet. Vedteksttolking kjennetegnes ved at de objektive elementer, i første rekke vedtektenes ordlyd, blir avgjørende.¹⁰³ Ifølge rettspraksis kan imidlertid ikke de enkelte ord og uttrykk i vedtektene betraktes isolert. Den aktuelle vedtektsbestemmelsen må ses i sammenheng med vedtektene for øvrig.¹⁰⁴

Når det skal vurderes om vinningsformålet er oppfylt, må spørsmålet ses i lys av virksomhetsformålet. I vurderingen kan man for eksempel ikke sammenligne to forskjellige selskaper som driver innenfor ulike virksomheter. Forskjelligartete virksomheter vil naturligvis innebære ulike muligheter for økonomisk fortjeneste, og virksomheten kan også ha stor betydning for fortjenestens tidsperspektiv og risiko. For eksempel kan en virksomhet som innebærer høy risiko, medføre lav sannsynlighet for gevinst, men til gjengjeld kan gevinsten bli større. Et annet eksempel er dersom selskapets virksomhet i hovedsak består av veldedig arbeid, hvor den økonomiske fortjenesten viser seg gjennom statlig støtte. I et slikt tilfelle vil virksomheten i stor grad påvirke vinningsformålet innhold. Selskapets mål og forventninger til økonomisk fortjeneste, må ses i lys av virksomheten.

I forbindelse med vedtakelsen av LOV-2013-06-14-40 var det en viss diskusjon om det skulle være påkrevd at vedtektene angir selskapets virksomhet.¹⁰⁵ Næringslivets Hovedorganisasjon foreslo å sløyfe dette kravet og mente at det burde være opp til selskapet selv å bestemme om virksomheten skulle angis i vedtektene. Departementet på sin side var ikke enig.

¹⁰² LG-2014-173686 s. 9.

¹⁰³ Bråthen (2017) s. 78. Se også Rt. 1998 s. 1584 hvor Høyesterett formulerte utgangspunktet for vedteksttolkning på s. 1589.

¹⁰⁴ Bråthen (1996) s. 151.

¹⁰⁵ Prop. 111 L (2012-2013) s. 28.

Konsekvensen av NHOs forslag ville være at styrets myndighet fikk svært vide rammer. Etter departementets syn burde rammene for styrets myndighet imidlertid følge av et bevisst valg fra eiernes side. Lovgiver ønsket med andre ord ikke at vinningsformålet alene skulle være det eneste som virket styrende for selskapets virksomhet.

Virksomhetsformålet utgjør et selvstendig grunnlag for anfektelse.¹⁰⁶ Vinningsformålet fanges opp av reglene om myndighetsmisbruk, se punkt 2.2.2.

3.3 Selskapets interesse

I forbindelse med vinningsformålet, tales det ofte om «selskapsinteressen».¹⁰⁷ Begrepet er en samlebetegnelse på de interesser som gjør seg gjeldende innenfor selskapskonstruksjonen.¹⁰⁸ Aarbakke m.fl. legger til grunn at det «uten videre [må] være på det rene» at aksjonærenes interesse i å få avkastning for sin investering er det sentrale elementet i selskapsinteressen.¹⁰⁹ Også Andenæs mener at selskapsinteressen primært omfatter aksjonærenes interesse i å få avkastning på den investerte kapital.¹¹⁰

Det synes imidlertid som at det er bred enighet i litteraturen om at selskapsinteressen består av mer enn aksjonærenes interesse i økonomisk vinning.¹¹¹ Kanskje kan også en uttalelse i HR-2017-2375-A avsnitt 37 ses som et uttrykk for dette.¹¹² Det sies her:

«Ledelsen i aksjeselskap som kommer i økonomiske vanskeligheter settes lett under et krysspress: Hensynet til kreditorene kan tilsi at ledelsen kaster kortene for å avverge ytterligere tap. For aksjeeierne, ansatte, samarbeidspartnere, lokalsamfunnet og samfunnsøkonomien, vil det imidlertid kunne være om å gjøre at ledelsen kan fortsette

¹⁰⁶ Om virksomhetsformålets betydning som selvstendig kompetanseskranke, se Truyen s. 117 flg.

¹⁰⁷ Se for eksempel Aarbakke m.fl. s. 505-506 og Andenæs (2016) s. 344-345.

¹⁰⁸ Dramstad s. 168.

¹⁰⁹ Aarbakke m.fl. s. 505-506.

¹¹⁰ Andenæs (2016) s. 344-345.

¹¹¹ Aarbakke m.fl. s. 506, Andenæs (2016) s. 344-345 og Sjøfjell (2011) s. 320-321.

¹¹² Buskerud Christoffersen i *Nytt i Privatretten* 2018/1 s. 31-32.

å arbeide for å få bedriften over kneiken og sikre fortsatt drift. Løser det seg, vil dette også komme kreditorfellesskapet til gode.»

At selskapsinteressen består av flere interesser kommer enda klarere frem i HR-2018-570-A. I dommen fastslår Høyesterett utgangspunktet om ivaretagelse av aksjonærinteressen.¹¹³ Videre sies det at selskapet «også [har] ansvar for ansatte, for selskapets medkontrahtenter og kreditorer, og for oppfyllelse av andre forpliktelser det måtte ha overfor omgivelsene og samfunnet for øvrig». Høyesterett poengterte at det ikke trenger å være «noen motsetning mellom aksjonærenes og selskapets interesse».¹¹⁴

Spørsmålet videre er hvordan ulike interesser skal avveies mot hverandre.¹¹⁵ Werlauff påpekte i 1991 at selskapsinteressen besto av flere ulike interesser, men etter hans mening var det aksjonærenes interesse som hadde førsteprioritet:

«[S]elskapsinteressen [kan] defineres som selskabets interesse i nettogevinst med henblik på varetagelse af et antal indyrdes vægtede interesser, primært selskabsdeltagernes interesse i kapitaltilvækst, sekundært selskabskreditorernes interesse i overholdelse af de med dem indgåede aftaler, og tertiært medarbejderes, medkontrahtenters og samfundets interesser i selskabet, dog således at sidstnævnte efter omstændighederne kan få absolut forrang for samtlige øvrige bestanddele af selskabsinteressen.»¹¹⁶

Også Andenæs poengterer at aksjonærenes interesse undertiden må avveies mot andre hensyn, som kreditorenes interesse i selskapet. I den forbindelse stiller han også spørsmålet om selskaper (særlig «større virksomheter») bør ta hensyn til andre interesser, som for eksempel de ansatte og miljøet.¹¹⁷

Spesielt Sjøfjell har gått langt i å hevde at selskaper bør ta hensyn til andre interesser.¹¹⁸ Hun anser aksjonærenes gevinstmålsetning for å være «avledet». I følge henne består

¹¹³ HR-2018-570-A (41).

¹¹⁴ HR-2018-570-A (42).

¹¹⁵ Se Aarbakke m.fl. s. 506.

¹¹⁶ Werlauff (1991) s. 72.

¹¹⁷ Andenæs (2016) s. 344-345.

¹¹⁸ Sjøfjell: «Redefining the Corporation for a Sustainable New Economy».

selskapsinteressen av en balansering av de forskjellige involverte og berørte interesser; kreditorer, ansatte, aksjonærer, kunder og i en svært begrenset grad samfunnet for øvrig.¹¹⁹

Hva som ligger i selskapsinteressen, er spesielt viktig i forbindelse med styrets forvaltning av selskapet, jf. asl. § 6-12 (1). I Rt. 1996 s. 742 uttalte førstvoterende at «[s]tyremedlemmer er selskapets tillitsmenn og har et selvstendig ansvar for å handle i selskapets interesse, ikke i arbeidsgiverens». ¹²⁰ Saken gjaldt spørsmål om styrets erstatningsansvar og aksjonærenes ansvar. Men uttalelsen er generelt formulert og har overføringsverdi også i forhold til innholdet av selskapsinteressen. ¹²¹ Sjøfjell skriver at hun har en vid fortolkning av hva som ligger i selskapsinteressen. Resultatet av dette er at styret har et stort handlingsrom ved sin forvaltning av selskapet. ¹²² Sjøfjell oppstiller det hun mener er et skille i tolkningen av selskapsinteressen. Hun påpeker motsetningen mellom Aarbakke som «ser aksjonærinteressen som kjernen», og Andenæs, som «tar selskapets egen interesse som utgangspunkt og plasserer aksjonærene sammen med andre interesser som det også skal eller kan tas hensyn til». ¹²³

Internasjonalt har det gjort seg gjeldende to hovedsynspunkter med tanke på selskapsinteressen. Den ene legger – grov sagt – vekt på aksjonærenes interesse i gevinst og avkastning på sin investering, såkalt «shareholder value». Dette synspunktet har stått sterkt i blant annet USA og Storbritannia. ¹²⁴ Det andre hovedsynspunktet tar utgangspunkt i alle interessene i selskapet (aksjonærene, ansatte, kreditorene etc.). På den måten neddempes aksjonærinteressen. Denne synsmåten har fått navnet «stakeholder value» og har hatt særlig tilslutning i kontinental-Europa. ¹²⁵ Med tiden har det også blitt hevdet at man i visse land i løpet av de senere årene har gått bort fra vinningsformålet og nå pålegger aksjeselskapene å handle på en måte som ivaretar flere interesser. Henvisninger gjøres i denne sammenhengen ofte til sec. 172 (1) i den britiske aksjeselskapsloven (Companies Act 2006), som man mener gir uttrykk for et nytt syn – «enlightened shareholder value». Skog sier følgende om en slik oppfatning: «Påståendet synes bygga på en missuppfattning om bestämmelsens reella

¹¹⁹ Sjøfjell (2011) s. 320-321.

¹²⁰ Rt. 1996 s. 742 på s. 759.

¹²¹ Dramstad s. 168. Nærmere om styrets plikt til å vareta selskapsinteressen, se Dramstad s. 155 flg.

¹²² Sjøfjell (2011) s. 320-321.

¹²³ Sjøfjell (2011) s. 320 fotnote 44.

¹²⁴ Aarbakke m.fl. s. 506.

¹²⁵ Aarbakke m.fl. s. 507.

innebörd (...)).¹²⁶ Som støtte for dette viser Skog til bestemmelsens forarbeider: «the enlightened shareholder value approach is not dependent on any change in the ultimate objective of companies, shareholder wealth maximization ...».¹²⁷

I nordiske land synes det å være bred enighet om at selskapers virksomhet skal vurderes i både et «shareholder»- og et «stakeholder»- perspektiv.¹²⁸ Hvordan aksjelovene balanserer hensynene til de forskjellige interessentene, «lar seg ikke beskrive gjennom en enkel formel med utgangspunkt i «Shareholder value-teorien» eller «Stakeholder value-teorien» (...)).¹²⁹ I norsk rett har vi et velutviklet regelverk, og andre interesser enn aksjonærinteressen er ivaretatt både i aksjeselskapslovgivningen og annen lovgivning, se kap. 3.7.2 nedenfor. Så fremt ingenting annet er bestemt i selskapets vedtekter, jf. asl. § 2-2 annet ledd, er det aksjonærens interesse i avkastning som er avgjørende. De andre interessene som inngår i selskapsinteressen, ivaretas ved at selskapet driver sin virksomhet i tråd med norsk lovgivning.

3.4 Adgangen til å fravike vinningsformålet

Adgangen til å fravike aksjeloven fremgår i noen tilfeller direkte av loven.¹³⁰ Hvor aksjeloven ikke sier noe om at loven kan fravikes, må spørsmålet avgjøres ut fra en tolking av lovbestemmelsen det er snakk om å fravike. Et relevant moment er om vedkommende bestemmelse har som formål å verne spesielle interessegrupper, for eksempel minoritetsaksjonærene. I så fall kan det i utgangspunktet ikke vedtektsfestes ordninger eller bestemmelser som reduserer interessegruppens rett.¹³¹

Vinningsformålet er deklatorisk. Det følger av asl. § 2-2 annet ledd at utgangspunktet om at aksjeselskaper har et vinningsformålet kan fravikes i selskapets vedtekter. Også aksjelovens

¹²⁶ Skog s. 17.

¹²⁷ Se *Modern Company Law for a Competitive Economy: The Strategic Framework* (1999) s. 39.

¹²⁸ C. Taxell s. 492.

¹²⁹ Bråthen (2017) s. 68.

¹³⁰ Aarbakke m.fl. s. 29.

¹³¹ Woxholth s. 27.

utgangspunkt om at aksjeselskaper har et økonomisk formål kan fravikes, jf. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2. Følgelig kan vinningsformålets to aspekter fravikes.

Det kreves enstemmighet blant samtlige aksjonærer dersom det senere skal vedtektsfestes at selskapet ikke lenger skal ha som formål å skaffe deltakerne økonomisk vinning, jf. asl. § 5-20 første ledd nr. 5. Bestemmelsen har som formål å verne den enkelte aksjonær og kan dermed ikke fravikes. For en endring i motsatt retning gjelder det ikke noe særskilt flertallskrav utover det vanlige for vedtektsbeslutninger, se asl. § 5-18. Poenget er da at man går tilbake til aksjelovens normalordning om økonomisk utbytte til aksjonærene. Det følger av asl. § 5-18 tredje ledd at det kan vedtektsfestes strengere flertallskrav. Loven er ikke til hinder for at det oppstilles et enstemmighetskrav for endringer av vedtektene.¹³²

Motsetningsvis kan det imidlertid ikke fastsettes regler hvor det kreves et mindre kvalifisert flertall for vedtektsendring enn det loven fastsetter.¹³³

Et annet spørsmål er hvilket flertallskrav som kreves dersom et selskap ikke lenger skal ha et økonomisk formål, jf. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2. Økonomisk formål henviser til virksomhetens karakter og knytter seg til selskapets vedtektsfestede virksomhet, jf. asl. § 2-2 første ledd nr. 3. Spørsmålet blir aktuelt dersom et selskap endrer virksomheten fra forretningsvirksomhet til ideell virksomhet, dvs. til virksomhet av ikke-økonomisk art. Flertallskravet ved endring av virksomhetsformålet følger i utgangspunktet av asl. § 5-18. Det spesielle for dette tilfellet er imidlertid at endringen av virksomhet medfører til at formålet om å skaffe aksjonærene utbytte berøres. Endringen vil innebære en reduksjon i retten til utbytte, ettersom selskapets mulighet til å utbetale utbytte reduseres og eventuelt avskjæres helt. En virksomhet av ikke-økonomisk art er lite forenlig med formålet om å skaffe aksjonærene økonomisk utbytte, se punkt 2.2.1. Løsningen vil bero på realiteten ved vedtektsendringen. Dersom vedtektsendringen medfører til at formålet om å skaffe aksjonærene utbytte ikke kan/skal forfølges, kreves det enstemmighet, jf. asl. § 5-20 første ledd nr. 5. Er realiteten derimot at formålet om å skaffe aksjonærene utbytte kun reduseres (som følge av mindre inntekt), kreves det kvalifisert flertall, jf. asl. § 5-19 første ledd. I LG-2014-107987 kom

¹³² NOU 1996: 3 s. 133.

¹³³ Aarbakke m.fl. s. 408.

lagmannsretten frem til at vedtaket medførte at selskapets formue ble *reduisert*, og følgelig kom asl. § 5-19 til anvendelse.

Asl. § 5-19 første ledd kommer til anvendelse hvor aksjonærenes rett til utbytte eller selskapets formue reduseres på «annen måte», enn ved bestemmelse som nevnt i asl. § 2-2 annet ledd. Denne reduksjonen må gjelde for «utgitte aksjer». Ordlyden «reduseres» må tolkes dithen at det er tale om enhver måte som begrenser/forringer aksjonærenes rett til utbytte eller selskapsformuen. I forarbeidene til loven sies det at «[b]estemmelsen vil få anvendelse på beslutninger som går ut på at selskapet skal legge opp fonds ut over det som kreves etter loven eller for en viss tid ikke skal utdele utbytte eller at utbyttet ikke skal overstige et bestemt maksimum».¹³⁴ Det fremgår ikke eksplisitt av forarbeidene at bestemmelsen kun får anvendelse på disse tilfellene, og heller ikke ordlyden «vil få» trekker i retning av dette. De to tilfellene som forarbeidene nevner, kan altså ikke tolkes som en uttømmende angivelse av bestemmelsens virkeområde. Som støtte for dette vises det til LG-2014-107987. I dommen slo lagmannsretten fast at asl. § 5-19 ikke bare gjelder vedtak som har «mellombels» (forbigående/midlertidig) virkning.¹³⁵

Til sammenligning kreves det som hovedregel alminnelig vedtektsflertall ved beslutning om oppløsning, jf. asl. § 16-1 første ledd. En forskjell er imidlertid at ved oppløsning kommer aksjonærene seg ut av selskapet. Det gjør de ikke dersom det er snakk om at selskapet ikke lenger skal ha et økonomisk formål, snarere tvert imot. Dersom oppløsning i seg selv er i strid med vinningsformålet, kreves det enstemmighet, jf. asl. § 5-21, se punkt 3.6.

For konkrete beslutninger som er i strid med vinningsformålet, gjelder det en «mer-til-det mindre»-tankegang.¹³⁶ Beslutninger som er i strid med vinningsformålet, kan gjennomføres dersom det foreligger samtykke fra samtlige berørte aksjonærer. Om en slik endring kan foretas på et generelt plan, jf. asl. § 5-20 første ledd nr. 5, må det også kunne gjøres for konkrete beslutninger.

¹³⁴ NUT 1970: 1 s. 136.

¹³⁵ LG-2014-107987 s. 15.

¹³⁶ Truyen s. 112.

3.5 Nærmere om vinningsformålets to aspekter

3.5.1 Aksjeselskap med økonomisk formål

Som nevnt i punkt 2.2.1 viser asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 at aksjeloven kun får obligatorisk anvendelse på selskaper med økonomisk formål.

Selskaper uten økonomisk formål kan ha begrenset deltakeransvar uten å benytte aksjeselskapsformen. Resultatet er da at slike selskaper faller utenfor alminnelig lovgivning. Det følger av rettspraksis at selskapet må ha minst to medlemmer for å oppnå ansvarsbegrensning.¹³⁷ Aksjeselskapsformen er imidlertid kjent og transparent, mange vil anse det som en trygghet at selskapsformen er lovregulert, på den måten blir rettigheter og plikter forutberegnelig og enkle å forholde seg til.¹³⁸

Andenæs påpeker at det er flere momenter som må vurderes ved grensedragningen mellom selskap med og uten økonomisk formål, og til slutt blir det en helhetsvurdering som blir avgjørende.¹³⁹ Virksomhetens art kan være utslagsgivende. Aksjeselskapslovens anvendelsesområde er imidlertid ikke kun begrenset til virksomhet med et «kommersielt» preg. Som Andenæs påpeker, går således drift av forlag, aviser eller tidsskrifter ikke klar av aksjeselskapsloven selv om publikasjonene formidler et bestemt ideologisk grunnsyn. Han fremhever at det samme gjelder husflidutsalg, utleievirksomhet mv. av noe omfang. Som et eksempel på at virksomhetens art gjør det lite naturlig å anvende aksjeloven, trekker Andenæs frem redningsselskap. Begrunnelsen er nok i all hovedsak at redningsselskapers formål er å redde liv, ikke tjene penger.

Videre nevner Andenæs virksomhetens omfang og det vederlag som betales for selskapets ytelser, som relevante vurderingsmomenter. Han påpeker at det må tas en reservasjon for virksomhet av lite omfang.¹⁴⁰ Om vederlag sier han at dersom dette er stort nok til å ha preg av betaling for verdien av selskapets ytelser, er utgangspunktet at aksjeloven kommer til

¹³⁷ At én deltaker var for lite ble fastslått i Rt. 1888 s. 152. Om at to deltakere var tilstrekkelig, se Platou s. 36, Rt. 1892 s. 356 og Rt. 1912 s. 929.

¹³⁸ Se for eksempel NOU 2006: 15 s. 37.

¹³⁹ Andenæs (2016) s. 22.

¹⁴⁰ Andenæs (2016) s. 22.

anvendelse. Et slikt preg kan vederlaget ha selv om selskapet er avhengig av gaver og stønad for å fortsette sin virksomhet.

Rt. 1983 s. 1401 viser også at det ikke spiller noen rolle hvilken status og formål eierne av selskapet har. Sakens problemstilling var hvorvidt Tøttavangen Hotell, Bondeheim og Kaffistove var et aksjeselskap. Tøttavangen var eid av to foreninger med ideelt formål. Høyesterett slo fast at det avgjørende var «[v]irksomhetens karakter, ikke deltakernes status og formål».¹⁴¹

Selv om asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 kun direkte gjelder lovens virkeområde, har bestemmelsen stor betydning for vinningsformålet. En beslutning om at selskapet ikke lenger skal ha et økonomisk formål, jf. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2, vil samtidig stride mot formålet om å skaffe aksjonærene økonomisk utbytte, jf. asl. § 2-2 annet ledd. Likevel kan man med samtykke fra samtlige aksjonærer endre vedtektene slik at overskuddet heretter skal tilfalle andre enn aksjonærene, jf. asl. § 2-2 annet ledd. Selskapet vil fortsatt ha et økonomisk formål i form av et krav til profittmaksimering.¹⁴² Vinningsformålet forutsetter med andre ord at selskapet har et økonomisk formål, jf. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2.

Skatteretten kan gi en viss veiledning i spørsmålet om hva som ligger i «ikke ... økonomisk formål», jf. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2. Utgangspunktet er imidlertid at man i privatretten stiller seg ganske fritt til skatterettens løsninger.¹⁴³ Dette skyldes blant annet at begrepene i privatretten ikke alltid er enhetlige. En annen og sentral årsak er at det for skatterettens område er andre formål og hensyn som gjør seg gjeldende.¹⁴⁴

Etter sktl. § 2-32 første ledd er selskaper som «ikke har erverv til formål», fritatt for formues- og inntektsskatt. Asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 er imidlertid ikke særskilt samordnet med unntaksbestemmelsen. Praksis viser at aksjeselskap i prinsippet kan bli skattefritt hvor selskapets virksomhet er ideell og sjansen for at fysiske personer kan nyttiggjøre seg verdiene, er minimal.¹⁴⁵ Innenfor skatteretten syntes det å være sentralt om selskapet har

¹⁴¹ Rt. 1983 s. 1401 på s. 1406.

¹⁴² Truyen s. 106.

¹⁴³ Giertsen s. 56.

¹⁴⁴ Zimmer s. 59 flg. Mer om skatterettens forhold til privatrettens begreper se Zimmer s. 51 flg.

¹⁴⁵ Zimmer s. 435, eksempler: Utv. 2008 s. 1118 FIN, Utv. 2009 s. 738 SKD og Utv. 2003 s. 914.

regler om hva som skal skje med overskudd og formue ved oppløsning av selskapet iht. asl. § 2-2 annet ledd, jf. Rt. 2003 s. 861. Utover dette vil det vedtektsbestemte formålet og den faktiske aktivitet selskapet utøver være avgjørende (virksomhetens karakter), jf. blant annet Rt. 1991 s. 705. I en bindende forhåndsuttalelse fra Skattedirektoratet ble følgende sagt når det gjaldt spørsmålet om skattefrihet for aksjeselskap:

«Det forhold at Aksjeselskapet skal drive oppdragsforskning mot vederlag trekker i seg selv i retning av skatteplikt, og når hoveddelen av inntekten forventes å komme fra slik aktivitet er det et tungtveiende argument som taler for skatteplikt. Koblingen mot alminnelig næringsvirksomhet styrkes for øvrig ved at oppdragsforskningen skal skje på forretningsmessige vilkår og i konkurranse med andre institutter.»¹⁴⁶

Skattedirektoratet vurderte selskapets virksomhet og konkluderte med at denne var tilnærmet lik alminnelig næringsvirksomhet. At forskningen skulle utføres mot vederlag, og at det skulle skje på forretningsmessige vilkår var momenter som talte for skatteplikt. Et annet avgjørende moment var at vedtektene ikke inneholdt noe absolutt forbud mot utdeling av utbytte. Skattedirektoratets konklusjon ble i denne saken at selskapet ikke oppfylte vilkårene for skattefritak. I motsetning til aksjeloven skiller ikke skatteretten mellom virksomhetens karakter og anvendelse av overskudd og formue ved oppløsning, jf. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 og § 2-2 annet ledd. Ved spørsmål om skattefrihet etter sktl. § 2-32 første ledd skal begge deler vurderes.¹⁴⁷

Dersom saken vurderes i forhold til asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2, blir spørsmålet om denne virksomheten er et middel som kan gi økonomiske fordeler og fremskaffe et overskudd, jf. punkt 2.2.1. Isolert sett har ikke virksomheten et kommersielt preg. Vitenskapelige formål har en ikke-økonomisk egenverdi. Men som Andenæs påpeker, beror konklusjonen på en helhetlig vurdering. I dette tilfelle utøves virksomheten på en slik måte at den er egnet til å fremskaffe overskudd nettopp fordi forskningen skal skje mot vederlag på forretningsmessige vilkår. I dette ligger det en klar presumsjon om at prisingen dekker mer enn selvkost. Uavhengig av om det er tale om et selskap med eller uten økonomisk formål, vil selskapet være avhengig av kapital for å drive sin virksomhet. Selskaper som driver ideell virksomhet

¹⁴⁶ Spørsmål om skattefrihet for aksjeselskap (skatteloven § 2-32 første ledd), avgitt 11. juli 2006, BFU 41/06.

¹⁴⁷ Sml. frivillighetsregisterloven § 4: For at et aksjeselskap skal få status som registreringsenhet kreves det (kun) at «eventuelle utdelingar berre går til den frivillige verksemda», jf. Ot.prp. nr. 55 (2006-2007) s. 56.

og samtidig oppnår økonomisk gevinst, vil i enda større grad kunne forfølge sitt ideelle formål.

Etter asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 har det derimot ingen betydning at selskapets overskudd går til ideelle formål. Bestemmelsen knytter seg kun til selskapets karakter og hvorvidt virksomheten er egnet til å gi økonomiske fordeler og overskudd. Konsekvensen av dette er at flere selskaper må anses for å ha et økonomisk formål etter asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 og dermed faller inn under aksjelovens virkeområde. Annerledes ville det vært om vurderingen også berodde på hva et eventuelt overskudd ble brukt til, slik som i skatteretten.

Et spørsmål er om denne bestemmelsen problematiseres i praksis. Hender det at det oppstår en konflikt hvorvidt et selskap har et økonomisk formål etter asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2? I dansk rett sondres det som nevnt i punkt 2.3 ikke lenger mellom ervervsdrivende selskaper og «almenvelgørende» selskaper. I norsk rett finnes det noe eldre rettspraksis på dette området. Etter aksjeloven 1957 var det ikke lenger fri adgang til å drive selskap med begrenset ansvar. Da loven trådte i kraft, måtte mange selskaper derfor organiseres som aksjeselskap hvis de skulle beholde ordningen med begrenset ansvar. I Rt. 1997 s. 596 behandlet Høyesterett spørsmålet om omdanning fra et andelsselskap til aksjeselskap. Blant medlemmene var det uenighet om selskapet (Folketeaterbygningen) kunne og skulle omdannes til et aksjeselskap. I selskapets første vedtekter fra 1920 fremgikk det eksplisitt av § 2 at selskapet ikke hadde til formål å drive erverv. Videre ble det understreket at «utbyttet maa komme i anden række».¹⁴⁸ Vedtektene ble senere endret i 1952 til at «Selskapets formål er å eie og drive eiendommene Storgata 21, 23 og Youngstorget 2 i Oslo». Likevel var selskapets oppgave å «(...) medvirke til at publikum får god kunst til billige priser».¹⁴⁹

Både tingretten og lagmannsretten kom til at Folketeaterbygningen var å anse som et aksjeselskap etter aksjeloven 1976. Lagmannsretten kunne ikke se at Folketeaterbygningen falt inn under unntaket som i dag finnes i asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 (asl. 1976 § 18-2 første ledd nr. 3). Det ble uttrykkelig sagt at «det ikke-økonomiske element er nå kommet i bakgrunnen».¹⁵⁰ Her henviste lagmannsretten til vedtektsendringen. Vedtektene var ikke lenger like tydelige på selskapets ideelle karakter. Videre poengterte lagmannsretten at det var

¹⁴⁸ LE-1993-2900 på s. 3.

¹⁴⁹ Rt. 1997 s. 596 på s. 597-598.

¹⁵⁰ LE-1993-2900 på s. 8.

«trekk ved selskapet som adskiller det fra det typiske aksjeselskap».¹⁵¹ Uttalelsen knytter seg nok i all hovedsak til at selskapets oppgave var å medvirke til at publikum fikk god kunst til billige priser. På dette punktet tydeliggjøres vinningsformålets to aspekter. Selv om selskapet har et økonomisk formål, behøver det ikke drives på en måte som genererer økonomisk overskudd. Høyesterett tok utgangspunkt i selskapets stiftelse i 1920.¹⁵² På dette tidspunktet hadde virksomheten trekk av både forening, stiftelse og selskap. I likhet med lagmannsretten anså Høyesterett den senere utviklingen av virksomheten og endringen av vedtektene for å tale for at selskapet var et aksjeselskap. Høyesterett nøyde seg med å slå fast at unntaket som i dag finnes i asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 (asl. 1957 § 4 første ledd nr. 3) ikke fikk anvendelse på denne saken.¹⁵³ Realiteten var derfor at selskapet allerede etter aksjeloven 1957 var et aksjeselskap.

Det finnes ikke nyere rettspraksis hvor asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2 problematiseres.

3.5.2 Aksjeselskapets overskudd

Som nevnt i punkt 2.2.1 forutsetter asl. § 2-2 annet ledd at aksjeselskaper har til formål å generere økonomisk overskudd til fordeling mellom aksjonærene, jf. ordlyden «skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte». Bestemmelsen omhandler imidlertid direkte bare situasjonen der selskaper ved sin virksomhet ikke skal ha til formål å skaffe aksjonærene økonomisk utbytte.

Høyesterett har blant annet i HR-2016-1439-A slått fast at selskapets verdier skal komme aksjonærene til gode. Spørsmålet i saken var om vedvarende utbetaling av lavt utbytte eller intet utbytte ga rett til oppløsning. I likhet med lagmannsretten kom Høyesterett til at dette var i strid med vinningsformålet og dermed representerte myndighetsmisbruk. Førstvoterende uttalte at «det anses å følge av det aksjeselskapsrettslige vinningsformålet at aksjeeierne har krav på en rimelig løpende avkastning i form av utbytte når forholdene ligger til rette for dette».¹⁵⁴ Til tross for at selskaper i henhold til Rt. 1999 s. 330 har stor frihet til å fastlegge en

¹⁵¹ LE-1993-2900 på s. 8.

¹⁵² Rt. 1997 s. 596 på s. 603.

¹⁵³ Rt. 1997 s. 596 på s. 603-604.

¹⁵⁴ HR-2016-1439-A (97).

konservativ utbyttepolitikk, må selskaper som ønsker mer «vidtgående utbyttebegrensninger», ha bestemmelser om dette i vedtektene, jf. asl. § 2-2 annet ledd.¹⁵⁵ Høy egenkapital gjør riktignok at selskapet sparer utgifter til fremmedfinansiering. Videre vil det gi selskapet handlekraft og fleksibilitet til verdiskapning. Likevel vil det være et brudd på vinningsformålet dersom det aldri foretas utdelinger til aksjonærene, så lenge selskapet har fri egenkapital som overstiger kravene i asl. § 8-1 og eventuelle kapitalbindinger i vedtektene.¹⁵⁶

Følgen av at det aldri foretas utdelinger er også at aksjekursen for minoritetsposter blir lavere. På et generelt plan kan det argumenteres for at dette vil svekke muligheten for egenkapitalfinansiering, ettersom det blir lite attraktivt å besitte minoritetsposter. I det lange løp vil det også kunne svekke oppfyllelsen av vinningsformålet dersom selskapet må benytte seg av lånekapital med påfølgende renter.

Utdelinger fra selskapet er som hovedregel underlagt aksjemajoritetens kontroll, jf. asl. § 8-2 første ledd. Det følger av asl. § 3-6 første ledd at selskaper bare kan foreta disposisjoner som inneholder «utdeling» med særlig hjemmel i aksjelovens regler om enten utbytte, kapitalnedsetting, fusjon eller fisjon av selskaper, eller tilbakebetaling etter oppløsning. Som utdeling regnes enhver overføring av verdier som «direkte eller indirekte kommer aksjeeieren til gode», jf. § 3-6 annet ledd.¹⁵⁷ Asl. § 8-2 angir den formelle fremgangsmåten ved beslutning om utdeling av utbytte. Bestemmelsen viser at det må foreligge et formelt vedtak av generalforsamlingen. Men etter vanlig oppfatning kan vedtektene påby utdeling av utbytte innenfor de lovbestemte utbyttebegrensningene.¹⁵⁸ Hvis det foreligger en vedtektsbestemmelse om at overskudd og/eller egenkapital skal tilfalle andre enn aksjonærene, skal utbetalingen til disse anses som utdeling av utbytte.¹⁵⁹ Dette betyr at selskapet må følge de regler som gjelder for utdeling fra selskapet, jf. asl. § 3-6 første ledd.¹⁶⁰

Ikke bare er det mulighet til å bestemme at overskuddet skal tilfalle andre enn aksjonærene, selskapet kan også drives uten sikte på økonomisk overskudd, jf. asl. § 2-2 annet ledd. Skog

¹⁵⁵ HR-2016-1439-A (97).

¹⁵⁶ Truyen s. 427.

¹⁵⁷ Mer om utdelingsbegrepet, se Reiersen s. 17 flg.

¹⁵⁸ Andenæs (2016) s. 434, Aarbakke m.fl. s. 618 og Augdahl s. 170.

¹⁵⁹ Aarbakke m.fl. s. 195, Reiersen s. 224 og Berge m.fl. s. 23.

¹⁶⁰ Reiersen s. 224.

uttaler seg slik om muligheten for at denne siden av vinningsformålet er tilsidesatt gjennom selskapets vedtekter:

«I bolagsordningen kan, som påpekats ovan, föreskrivas att verksamheten helt eller delvis ska ha ett annat syfte än generera vinst. Det kan exempelvis handla om en affärsverksamhet i vilken prissättningen ska vara sådan att något överskott inte uppkommer.»¹⁶¹

Videre følger det av ordlyden «skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte» i asl. § 2-2 annet ledd, at det kun er eiernes fortjeneste i kraft av aksjonærposisjonen som har betydning for vinningsformålet. De fordeler eller ulemper som aksjonærene oppnår eller påføres som medkontrahent, har ingen betydning ved vurderingen av om vinningsformålet oppfylles. For eksempel vil det ikke være i strid med vinningsformålet at aksjonærene (som kunder) må kjøpe dyrere varer fra en annen butikk, som følge av at deres selskap er lagt ned. Heller ikke individuelle forhold hos den enkelte aksjonær er relevant. Her trekker Truyen frem aksjonærens skatteposisjon som et eksempel.¹⁶² Vinningsformålet krenkes ikke selv om en aksjonær rammes av gevinstbeskatning.

I utgangspunktet vil også vinningsformålet være det samme for alle aksjonærene. Innholdet i vinningsformålet vil altså ikke være annerledes selv om aksjonærene har ulike formål med selskapsdeltakelsen. Unntaket fra dette er dersom det er opprettet aksjeklasser, jf. asl. § 4-1 (1). Dette kan for eksempel gjøres ved at selskapet har A- og B aksjer, hvor A-aksjene gir stemmerett, mens B-aksjene gir rett til utbytte. I dette tilfellet vil ikke vinningsformålet være det samme for alle aksjonærene. Det er ganske praktisk at aksjeklasser brukes i forbindelse med generasjonsskifte.¹⁶³ Senior beholder en liten andel A-aksjer og har den avgjørende innflytelsen over selskapet. Samtidig får junior utbytte, noe som kanskje gjenspeiler hans/hennes innsats for selskapet.

Et tilfelle hvor løsningen kanskje ikke er helt åpenbar, er om det er lovlig for et aksjeselskap å drive non-profit utleie av sine lokaler til selskapets aksjonærer. Det er på det rene at utleie av næringslokaler er økonomisk virksomhet i relasjon til asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2. En følge av

¹⁶¹ Skog s. 14.

¹⁶² Truyen s. 108-109.

¹⁶³ Bråthen (2017) s. 99.

leieretten er imidlertid at vinningsformålet begrenses. Non-profit utleie vil hindre selskapet i å generere økonomisk overskudd til fordeling mellom aksjonærene. Det følger av asl. § 2-2 annet ledd at en slik leierett derfor må være vedtektsfestet. Vinningsformålet er imidlertid for øvrig ikke til hinder for slik utleievirksomhet. Selskapet bestemmer selv om det ønsker å drives uten formål å generere økonomisk overskudd til fordeling blant aksjonærene.

Et annet spørsmål er hvordan en slik ordning stiller seg i forhold til reglene om utdeling av utbytte. Dersom den lave husleien utgjør en utdeling etter asl. § 3-6, må selskapet følge de materielle og formelle utdelingsreglene i aksjeloven.¹⁶⁴ I Rt. 1995 s. 1026 kom Høyesterett frem til at den økonomiske fordelingen ved leiekontrakten ikke var et utbytte etter asl. § 3-6 (asl. 1970 § 12-4).¹⁶⁵ Årsaken var at det ikke forelå «utbetaling på aksjer». Høyesterett viste til at det måtte være en sammenheng mellom aksjebesittelsen og ytelsen, og det var ikke tilstrekkelig at aksjonæren hadde én aksje i selskapet.

Problemet er om leieretten utgjør en «forretningsdisposisjon», i så fall er det ikke tale om en utdeling eller gave.¹⁶⁶ Uttrykket «forretningsdisposisjon» henviser til disposisjoner som skjer i selskapets interesse og dermed støtter opp under eller inngår i selskapets virksomhet. Blant annet kommer dette til uttrykk i NOU 1992: 29, hvor det heter: «I uttrykket «forretningsavtaler» ligger at avtalen må ligge innenfor selskapets vanlige virksomhet».¹⁶⁷ Motsatsen til forretningsdisposisjoner er disposisjoner som ikke er i selskapets interesse, typisk slike som svekker kapitalgrunnlaget i strid med selskapsinteressen, for eksempel utdelinger og andre disposisjoner til fordel for aksjonærene.¹⁶⁸ Det fremgår imidlertid av Rt. 2008 s. 385 avsnitt 72 at en disposisjon ikke faller inn under aksjelovens utdelingsbegrep alene fordi en aksjonær nyter godt av selskapets disposisjon.

¹⁶⁴ Selv om samtlige aksjonærer skulle gi sin tilslutning, kan ikke asl. § 3-6 første ledd fravikes, se Reiersen s. 54 flg.

¹⁶⁵ Rt. 1994 s. 1026 på s. 1034.

¹⁶⁶ Om begrepet «forretningsdisposisjon» se Reiersen s. 266 flg.

¹⁶⁷ NOU 1992: 29 s. 81.

¹⁶⁸ NOU 1996: 3 s. 47. Overskriften til avsnittet er «[d]isposisjoner som svekker kapitalgrunnlaget».

Så lenge leieretten ligger innenfor selskapets vedtektsfestede formål, dreier det seg ikke om en utdeling i selskapsrettslig forstand. Selskapets formål består nettopp i å tilby aksjonærene billige lokaler.

3.6 Vinningsformålets tidsperspektiv

Et spørsmål er i hvilket tidsperspektiv vinningsformålet skal vurderes ut fra. Selv om aksjonærene har som felles mål å få høyest mulig avkastning på sin investering, er det slett ikke uvanlig med motstridende aksjonærinteresser.¹⁶⁹ Årsaken kan være at aksjonærene har forskjellig tidsperspektiv på sine investeringer. Det finnes aksjonærer som streber etter en jevn årlig avkastning og på motsatt kant såkalte «tradere» som kontinuerlig endrer porteføljens sammensetning i tråd med markedssvingningene. Verken aksjeloven eller forarbeidene sier noe om tidsperspektivet for vinningsformålet. Spørsmålet må derfor besvares ved hjelp av andre rettskildefaktorer.

I norsk selskapsrett forutsettes det et langsiktig perspektiv.¹⁷⁰ Truyen fremhever at kravet om gevinstmaksimering «strekker seg lenger enn til kun å gjelde den umiddelbare gevinsten. Fortjenesten må vurderes i et lengre tidsintervall».¹⁷¹ Dette blir en naturlig konklusjon sett i sammenheng med at selskapsretten bygger på en forutsetning om et vedvarende selskapsforhold.¹⁷² Lite taler for at en kortsiktig gevinstsikring er den beste løsningen dersom selskapet skal vedvare over lang tid. Det avgjørende er da en strategi som på lang sikt er best egnet til å tjene aksjonærenes interesser. Schans Christensen tar utgangspunkt i det samme: «Afgørende må være, at den linie, som legges, på det lange sikt er egnet til å tjene aksjonærenes interesse.»¹⁷³ Tilsvarende synes å være tilfelle i amerikansk rett.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Solem i TfF 2001 s. 475.

¹⁷⁰ Se for eksempel Aarbakke m.fl. s. 507.

¹⁷¹ Truyen s. 109.

¹⁷² Truyen s. 108.

¹⁷³ Schans Christensen (2001) s. 306.

¹⁷⁴ *ALI: Principles of Corporate Governance, Analysis and Recommendations* s. 57: «long-run profitability and shareholder gain are at the core of the economic objective».

Et spørsmål som neppe kan besvares en gang for alle, er hva som nøyaktig ligger i langsiktig perspektiv. Er det tale om et tidsperspektiv på 5 år, 10 år eller 100 år? Det er for eksempel ikke sikkert aksjonærene ønsker at selskapet gjennomfører en investering som først gir avkastning om 100 år. I forbindelse med det langsiktige tidsperspektivet er det også viktig at det tas hensyn til risikoen og usikkerheten som fremtidig fortjeneste innebærer. For å sette saken på spissen, hva skjer om verdensøkonomien bryter sammen? Vinningsformålets tidsperspektiv må ses i lys av risikoen ved virksomheten, men også generell fremtidig usikkerhet. For eksempel er risikoen høyere i et oljeutvinningsprosjekt enn i mange andre prosjekter. Følgelig vil også fremtidige gevinster fra oljeutvinning være mer usikre. Dette kan være et argument for at tidsperspektivet for vinningsformålet i denne bransjen bør være kortere enn for andre mindre risikofylte bransjer.

At gevinstmaksimeringen må vurderes i et lengre tidsperspektiv, må ikke forveksles med at det ikke skal betales utbytte. I RG 2011 s. 1347 (Agder) som omhandlet Bergshav Holding AS, var det ikke utbetalt utbytte for 2009. Selskapet anførte at det hadde en strategi om langsiktig oppbygging av verdier fremfor kortsiktige utbytteutdelinger. Lagmannsretten fant det ikke nødvendig å vurdere om selskapet hadde en strategi om langsiktig oppbygging av verdier. Det avgjørende var om en slik strategi var forankret i selskapets vedtekter (jf. asl. § 2-2 annet ledd), noe den ikke var. I avgjørelsen ble det lagt vekt på minoritetsaksjonærens andel av selskapets verdi, som var i underkant av 65 millioner kroner. Det ble uttalt: «At slike verdier ikke skal tilkomme noen løpende avkastning overhodet, er etter lagmannsrettens syn i strid med vinningsformålet som er et av de bærende hensyn bak opprettelsen av et aksjeselskap».¹⁷⁵

Det følger av vinningsformålet at aksjonærene har krav på rimelig løpende avkastning i form av utbytte når forholdene ligger til rette for dette, jf. HR-2016-1439-A (97).

Selv om vinningsformålet bygger på en forutsetning om et vedvarende selskapsforhold, krenkes det ikke av at selskapet oppløses. Det følger av asl. § 16-1 at generalforsamlingen fritt kan treffe beslutning om oppløsning når som helst og av hvilken som helst grunn, med de begrensninger som følger av alminnelige misbruksregler.¹⁷⁶ Unntaket gjelder der oppløsning i

¹⁷⁵ RG 2011 s. 1347 (Agder) på s. 11.

¹⁷⁶ Augdahl s. 384-385 og Andenæs (2016) s. 626.

seg selv medfører tap. Dette er aktuelt dersom virksomheten kunne blitt solgt. En oppløsningsbeslutning kan da stride mot vinningsformålet.¹⁷⁷ Det samme gjelder der oppløsning medfører avvikling av virksomhet som var egnet til å generere overskudd. I TKISA-2012-101092 drøftet tingretten om avvikling av et selskap var i strid med vinningsformålet. Tre veterinærer drev en dyreklinikk i aksjeselskaps form. Beslutning om oppløsning ble truffet med tilslutning fra to av de tre aksjonærene. Ved verdiberegningen av selskapet ble det lagt til grunn et normaloverskudd på kr 500.000. Dette ble regnet som en god avkastning på aksjonærenes midler. Det forelå heller ingen omstendigheter ved selskapet og dets drift som tilsa oppløsning. Tingretten konkluderte med at oppløsningen innebar brudd på vinningsformålet.¹⁷⁸ Som støtte for denne konklusjonen ble det vist til eksemplet nevnt i juridisk litteratur om at en konkurrent kjøper majoriteten i et vellykket aksjeselskap for så å oppløse selskapet.¹⁷⁹ Augdahl finner det ikke tvilsomt at den enkelte aksjonær må kunne få denne beslutningen underkjent ved domstolene. Truyen er av samme oppfatning, men er muligens noe mer restriktiv:

«Potensialet for overskudd må imidlertid avpasses i forhold til tapsrisiko. Det må også vurderes om virksomheten binder midler som alternativt kunne gitt bedre avkastning».¹⁸⁰

Et kortsiktig perspektiv kan ofte gi et uriktig bilde av selskapets avkastning. Et eksempel kan være dersom et selskap investerer i nytt utstyr og investeringen utgiftsføres regnskapsmessig i løpet av kortest mulig tid.¹⁸¹ Resultatet av investeringen er kanskje at selskapet ikke går i overskudd de første årene. Likevel vil disposisjonen være i samsvar med vinningsformålet, ettersom den i det lange løp vil bidra til bedre effektivitet og høyere salgsinntekter. Motsatt kan en beslutning som eksponerer selskapet for økt risiko stride mot vinningsformålet. Det samme gjelder beslutninger om å «outsourc» hele eller deler av selskapets virksomhet. På lang sikt kan dette tappe selskapet for kompetanse som er avgjørende for fremtidig utvikling.

¹⁷⁷ Truyen s. 108.

¹⁷⁸ TKISA-2012-101092 s. 9.

¹⁷⁹ Augdahl s. 358.

¹⁸⁰ Truyen s. 108.

¹⁸¹ Norsk regnskapsrett gir i praksis en viss fleksibilitet med hensyn til krav til balanseføring og avskrivningstiden, jf. Schwencke m.fl. s. 344-345 og s. 352 flg.

Det kan likevel ikke på generell basis sies at vinningsformålet *alltid* skal ses i et langsiktig tidsperspektiv. Dette vil imidlertid være utgangspunktet der det ikke finnes holdepunkter for annet. Men selskapets aksjonærer kan bestemme et annet utgangspunkt. Et eksempel vil være dersom vedtektenes angivelse av virksomheten innebærer at vinningsformålet skal søkes oppnådd i løpet av et kortsiktig perspektiv. Et selskap som opprettes for en spesifikk anledning, for eksempel et større idrettsarrangement, vil riktignok søke å oppnå høyest mulig avkastning for dette konkrete arrangementet. Et langsiktig perspektiv vil ikke passe for dette selskapet på grunn av virksomhetsformålet.

3.7 Begrensninger i vinningsformålet

3.7.1 Innledning

Dette kapitlet skal ta for seg andre interesser som ikke nødvendigvis er i samsvar med vinningsformålet. Både interesser de lege lata og interesser de lege ferenda behandles. Formålet med drøftelsen er å si noe om hvilke interesser som *må* ivaretas av selskapet, til tross for at de strider mot vinningsformålet. Drøftelsen skal også redegjøre for hvilke interesser selskapet *kan* ta hensyn til, for eksempel av etiske grunner.

Jeg vil i denne sammenheng ta utgangspunkt i amerikansk rett. Riktignok har amerikansk rett ingen rettskildeverdi i Norge. ALI: *Principles of Corporate Governance, Analysis and Recommendations* kan imidlertid gi inspirasjon for en analyse av vinningsformålet i norsk aksjeselskapsrett.

I ALI: *Principles of Corporate Governance, Analysis and Recommendations* § 2.01 (b) er det satt opp tre uttrykkelige begrensninger i plikten til å forfølge vinningsformålet:

«Even if corporate profit and shareholder gain are not thereby enhanced, the corporation, in the conduct of its business: (1) Is obliged, to the same extent as a natural person, to act within the boundaries set by law; (2) May take into account ethical considerations that are reasonable regarded as appropriate to the responsible conduct of business; and (3) May devote a reasonable amount of resources to public welfare, humanitarian, educational, and philanthropic purposes.»

ALI nr. 1 knytter seg til ulike rettsregler som begrenser vinningsformålet, se punkt 4.2 nedenfor. ALI nr. 2 henviser til en etisk vurdering som begrenser vinningsformålet, se punkt 4.4 nedenfor. Og ALI nr. 3 har en parallell i gaveregelen i asl. § 8-6, se punkt 4.3 nedenfor. Felles for nr. 1 og 3 er at begrensningen av vinningsformålet er lovbestemt i norsk rett. Når det gjelder gaveregelen i asl. § 8-6, så innebærer den imidlertid ingen plikt til å gi gaver. Det spesielle for nr. 2 om etiske vurderinger, er at dette ikke er lovregulert i norsk aksjeselskapsrett, og spørsmålet er om og eventuelt i hvilken utstrekning norske aksjeselskaper kan ta slike hensyn.

3.7.2 Rettsregler som begrenser vinningsformålet

Vinningsformålet er ikke overordnet alle andre interesser. Generalforsamlingen, styret og daglig leder må i sine beslutninger også ta hensyn til andre interesser.

For det første begrenses vinningsformålet av lover og forskrifter. Dette kan for eksempel være bestemmelser som har til hensikt å beskytte miljøet. I Norge har vi en velutviklet lovgivning på miljøområdet. I forurensningsloven finner vi for eksempel bestemmelser om plikt til å unngå forurensning og beredskapsplikt, jf. forurl. § 7 og § 40. Det synes kanskje åpenbart, men selskaper må følge loven selv om det kunne gi økt gevinst ikke å gjøre det. Dette må gjelde selv om den forventede boten er lavere enn sparte kostnader. I praksis har det forekommet eksempler på at målet om profitt har utløst adferd hvor det å bryte loven kan være en forretningsstrategi. I Rt. 2007 s. 1684 dømte Høyesterett et selskap til foretaksstraff for overtredelser av forurl. § 78, jf. § 7. Høyesterett viste i dommen avsnitt 41 til forurensningslovens forarbeider hvor det trekkes frem at «straffetrusler kan ha en reell preventiv betydning». ¹⁸² Videre sies det at «Forurensende utslipp skjer i de fleste tilfelle [sic] fra økonomisk virksomhet som drives ut fra rasjonelle overveielser. Handlingsvalgene treffes ut fra hvilke konsekvenser de ulike alternativer kan få».

Et annet eksempel er arbeidsmiljøloven. Et selskap kan for eksempel ikke drive barnearbeid selv om dette innebærer billigere arbeidskraft, jf. aml. § 11-1.

¹⁸² Ot.prp. nr. 11 (1979-1980) s. 71.

I dagens samfunn har det en verdi i seg selv å handle i tråd med loven. Ikke bare er det uetisk å begå straffbare handlinger, men samfunnet vil normalt også anse handlingen som forkastelig. For oppfyllelsen av vinningsformålet kan dette få store konsekvenser. Et selskap som forurener i strid med loven eller driver med barnearbeid, kan få dårlig omdømme, noe som med tiden også kan svekke selskapets vinning. Disse og andre tvingende rettsregler, er innført for å ivareta interesser som lovgiver har ansett for å være beskyttelsesverdige.

Forskjellige samfunnsinteresser er først og fremst varetatt gjennom offentligrettslig lovgivning utenom aksjelovgivningen.¹⁸³ Den 1. juni 2013 ble store foretak rettslig forpliktet til å redegjøre for hva foretaket gjør for å ivareta sitt samfunnsansvar.¹⁸⁴ Rapporteringsplikten om samfunnsansvar er nå nedfelt i rskl. § 3-3c. Formålet med bestemmelsen er å øke bevisstheten til rapporteringspliktige bedrifter om samfunnsansvar, samt være et insentiv til at bedrifter integrerer samfunnsansvar i den daglige driften.¹⁸⁵ Rapporteringsplikten kan betraktes som en videreføring av rskl. § 3-3a, som pålegger selskapene å gi opplysning i årsberetningen om arbeidsmiljø, ytre miljø, likestilling og diskriminering mv.

Også aksjelovgivningen har bestemmelser som tar sikte på å beskytte bredere interesser enn aksjonærenes kortsiktige interesse i økonomisk vinning.¹⁸⁶ Asl. § 3-4 om forsvarlig egenkapital og likviditet er et eksempel på en slik bestemmelse. Bestemmelsens formål er å ivareta kreditors interesse i at selskapet forblir solvent.¹⁸⁷ Dersom egenkapitalen er lavere enn forsvarlig, inntreter det en handleplikt, jf. asl. § 3-5. Et annet eksempel er asl. § 6-35 om bedriftsforsamling, som har sin bakgrunn i ønsket om å gi de ansatte rett til representasjon i selskapets styrende organer.¹⁸⁸ Bedriftsforsamlingen skal blant annet treffe vedtaket om visse investeringer eller driftsendringer, jf. asl. § 6-35 første ledd, jf. asal. § 6-37 fjerde ledd.

¹⁸³ Mer om dette se Aarbakke m.fl. s. 54 flg.

¹⁸⁴ Innført ved «Lov om endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover» 19. april 2013 nr. 15. Se også Sogge Jensen: «Rapportering om samfunnsansvar – Store norske foretaks rapporteringsplikt etter regnskapsloven § 3-3c».

¹⁸⁵ Prop. 48 L (2012-2013) s. 11.

¹⁸⁶ Se Bråthen (2017) s. 69-70.

¹⁸⁷ Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 49 flg. (spesielt kap. 5.9.2).

¹⁸⁸ Mer om bedriftsforsamling se Bråthen (1982).

Et aktuelt spørsmål er om aksjeselskaper kan gå lenger i å beskytte andre interesser, enn hva tvingende regulering på ulike områder krever. Det er for eksempel ikke uvanlig at større selskaper går lenger enn loven krever for å gi sine ansatte et godt arbeidsmiljø. Så lenge dette gjøres innenfor rammen av vinningsformålet, er aksjeloven ikke til hinder for at generalforsamlingen, styret eller daglig leder vedtar noe slikt.¹⁸⁹ Det kan for eksempel argumenteres for at et bedre arbeidsmiljø bidrar til større verdiskapning, ved at de ansatte yter sitt beste for selskapet. Godt arbeidsmiljø kan også være med å sikre at selskapet beholder sine ansatte, samtidig som det kan tiltrekke flere arbeidssøkere. Men dersom det medfører i at vinningsformålet blir tilsidesatt til fordel for andre interesser, må samtlige aksjonærer samtykke, se punkt. 3.4 om adgangen til å fravike vinningsformålet.

3.7.3 Aksjelovens unntak fra vinningsformålet

3.7.3.1 Gaveregelen i asl. § 8-6

Asl. § 8-6 åpner for at generalforsamlingen og styret *kan* beslutte ensidige disposisjoner som tilgodeser tredjemann, og som ikke nødvendigvis er i samsvar med selskapets interesser.

Selskapers adgang til å gi gaver ble første gang lovfestet i asl. 1957 § 106 tredje ledd.¹⁹⁰ På dette tidspunktet var gaveregelen knyttet sammen med selskapets adgang til å utdele utbytte. Reglene for utdeling av utbytte ble gjort gjeldende også for gaver. Selv om aksjeloven 1910 ikke hadde en eksplisitt gavebestemmelse, påpeker forarbeidene til aksjeloven 1957 at den nye gavebestemmelsen ikke endret det som allerede var antatt å være gjeldende rett.¹⁹¹ Dette kommer også tydelig frem av Rt. 1922 s. 272 (Freia). Freia-dommen er den grunnleggende dom om majoritetsaksjonærenes adgang til å gi gaver til allmenntilgitt eller liknende formål.¹⁹² I asl. 1976 § 12-9 ble gaveregelen slått fast i en egen bestemmelse. I forarbeidene til aksjeloven 1976 påpekes det at selv om tilknytningen mellom gavereglene og reglene om utbytte er fjernet, innebar gaveregelen i asl. 1976 § 12-9 ikke noe nytt sammenliknet med

¹⁸⁹ Skog s. 16.

¹⁹⁰ Ot.prp. nr. 4 (1957) s. 9.

¹⁹¹ Ot.prp. nr. 4 (1957) s. 117.

¹⁹² Bråthen (2006) s. 29.

tidligere rett.¹⁹³ Det samme gjelder dagens aksjelov, også her slås det fast av forarbeidene at innholdet i asl. § 8-6 svarer innholdsmessig til den tidligere asl. 1976 § 12-9.¹⁹⁴

3.7.3.2 Adgangen til å gi gaver i strid med vinningsformålet

Asl. 8-6 tredje ledd angir hovedregelen om gavedisposisjoner. Samtlige aksjonærer må samtykke for at det skal kunne gis en gave fra selskapet. Utgangspunktet er dermed at selskapets ordinære organer, herunder generalforsamlingen, mangler kompetanse til å gi gaver.

Asl. § 8-6 første og annet ledd er viktige unntak fra denne hovedregelen. Det følger av første ledd at visse gavedisposisjoner kan besluttes av generalforsamlingen og da med alminnelig flertall, jf. asl. § 5-17. Dette gjelder «leilighetsgaver» og «gaver til allmenntilgang og liknende formål».¹⁹⁵ Også styret kan beslutte at det skal gis gaver til slike formål, men kun dersom gaven «i forhold til selskapets stilling er av liten betydning». Gavebegrepet omfatter enhver ensidig økonomisk ytelse fra selskapet som ikke direkte eller indirekte kommer en eller flere av aksjonærene til gode, jf. asl. § 3-6 annet ledd.

Realiteten i at det gis gaver fra selskapet er at gaven går på bekostning av selskapets eiere. Midlene i aksjeselskapet er i prinsippet aksjonærenes felles eiendom.¹⁹⁶ Alle interne aktører utenom residualmottakerne har et rettslig krav på en ytelse (vare, service eller betaling) av en bestemt størrelse eller sammensetning.¹⁹⁷ Ettersom aksjeselskaper ikke eier noe unntatt på vegne av andre, er residualmottakernes tilgodehavende det eneste lovlige som kan anvendes til gaver. Augdahl sier følgende om gaver fra aksjeselskap:

«Er der selskapsmedlemmer som føler trang til gavmildhet, og de har anledning til å gi avkall på utbytte som de kunde opnå i selskapet, vil de like godt ha anledning til å ofre av egen pung, og der er ingen rimelig grunn til at de også skal kunne gi av andres midler og på bekostning av en minoritet som kanskje har mindre god anledning til å

¹⁹³ NUT 1970: 1 s. 173-174.

¹⁹⁴ NOU 1992: 29 s. 178 og NOU 1996: 3 s. 149.

¹⁹⁵ Mer om gavebegrepet se Skåre og Knudsen s. 317-318, Aarbakke m.fl. s. 629-630 og Reiersen s. 264 flg.

¹⁹⁶ Bråthen (2006) s. 28.

¹⁹⁷ Buhman og Rendtorff s. 161.

vise gavmildhet eller som ikke finder gavens formål å være av den art at det fortjener støtte.»¹⁹⁸

Det kan likevel argumenteres for at gaver styrker vinningsformålet, ettersom gaven kan bidra til at selskapet profilerer seg på en positiv måte. Rettspraksis viser at Høyesterett godtar en slik argumentasjon, jf. Rt. 1922 s. 272. En forutsetning for at gaven skal ha en slik verdi for selskapet, er imidlertid at den ikke gis anonymt. Truyen mener at uegennyttig begunstigelse av alminnelige samfunnsinteresser primært bør skje med tilslutning fra samtlige aksjonærer eller ved utbytte.¹⁹⁹

Rt. 1922 s. 272 gjaldt spørsmålet om majoritetsaksjonærene i A/S Freia Chocolate Fabrik var berettiget til å gi en gave på kr 250.000 til et allmennyttig formål. Pengene skulle gå til opprettelse av et fond for medisinsk forskning med sikte på å motarbeide sykdom og bedre nasjonens sunnhetstilstand. Samme året ble det besluttet å gi 10 prosent utbytte til aksjonærene, tilsvarende kr 300.000. Begrunnelsen for gaven var at selskapet hadde lyktes med å opprettholde virksomheten i krigsårene 1914-1918. Det ble også vist til de senere års gode økonomiske resultater, og at gaven ville ha stor betydning for selskapets omdømme. Høyesterett godtok gaven og viste blant annet til at gaven var i tråd med selskapets sosiale ansvar. Freia-dommen var enstemmig, men to av Høyesteretts syv dommere begrunnet sitt syn på en måte som avvek noe fra flertallets begrunnelse.

Om avveiningen mellom selskapets vinningsformål og selskapets samfunnsansvar ble følgende sagt:

«Selskapets formaal skal vistnok være at drive økonomisk virksomhet; men deltagere i selskapet kan ikke ha ret til at forstaa dette saaledes, at selskapet forøvrig skal isolere sig fra det samfund, hvori det virker, indskrænke sig overfor dette samfund til kun at gjøre, hvad det retslig er nødt til, naar selskapets økonomi er bedst tjent dermed. En samfundsopfatning, som efterhaanden er blit almindelig, finder det i stigende grad

¹⁹⁸ Augdahl s. 101.

¹⁹⁹ Truyen s. 332.

naturlig og riktig, at bedriftsselskaper i rimelig utstrækning efter forhold og omstændigheter yder frivillige bidrag til almene formaal (...)».²⁰⁰

Det ble lagt særlig vekt på at gavemottakeren hadde et støtteverdig formål. Når det gjelder gavens størrelse, må den ses i lys av selskapets overskudd. Flertallet i Freia-dommen var inne på dette gjennom uttalelsen om at gaven «tiltrods for sin størrelse dog ikke, efter hva jeg kan finde, staar i misforhold til selskapets ressurer (...)».²⁰¹ Høyesterett godtok i denne saken en gave som utgjorde ca. 30 prosent av nettooverskuddet på kr 866.072. Augdahl mener Høyesterett gikk «betenkelig langt» da den godtok denne gaven.²⁰² Også Truyen tar samme standpunkt.²⁰³

Det har i tidligere dansk juridisk litteratur blitt hevdet at det kan oppstilles en grov tommelfingerregel, der generalforsamlingens kompetanse til å gi gaver er begrenset oppad til fem prosent av selskapets nettooverskudd.²⁰⁴ I nyere juridisk litteratur blir det tatt avstand fra denne prosent-regelen.²⁰⁵ Den rådende oppfatning i dansk juridisk litteratur er i dag at det ikke kan sies noe generelt om hvor stor en gave kan være.²⁰⁶

Det kan virke som Høyesterett i Rt. 1922 s. 272 la vekt på at gaven lå nær opp mot regulære omkostninger: «Jeg anser det klart, at generalforsamlingen som selskapets øverste organ maa ha en utstrakt myndighet til at treffe ogsaa en gaveforføining, som findes, om end kun indirekte eller i det lange løp, at ville tjene til fremme av selskapets interesser indenfor den optrukne ramme for selskapets formaal, selv om et mindretal paa generalforsamlingen har en anden opfatning av saken.»²⁰⁷ Høyesterett la ikke skjul på at gaven var i det øvre sjiktet, men godtok likevel gaven. Uttalelsen om at gaven indirekte eller i det lange løp kan fremme

²⁰⁰ Rt. 1922 s. 272 på s. 274.

²⁰¹ Rt. 1922 s. 272 på s. 274.

²⁰² Augdahl s. 103 note 1.

²⁰³ Truyen s. 332.

²⁰⁴ Se Werlauff (2008) s. 581.

²⁰⁵ Se Schaumburg-Müller og Werlauff s. 956.

²⁰⁶ Schans Christensen (2012) s. 540.

²⁰⁷ Rt. 1922 s. 272 på s. 273.

selskapets interesser, må tolkes slik at «jo nærmere opp mot regulære omkostninger gaven ligger, desto større grunn kan det være til å godta gaven».²⁰⁸

I innstillingen til aksjeloven 1976 heter det at «gavens nytte for selskapet under enhver omstendighet vil være et vesentlig moment ved vurderingen av om gaven bør anses lovlig».²⁰⁹ Det følger av forarbeidene til dagens aksjelov at asl. § 8-6 svarer innholdsmessig til asl. 1976 § 12-9.²¹⁰ Dette er også logisk sett i lys av vinningsformålet. Når lovgiver først har åpnet for et unntak fra vinningsformålet, er det større grunn til å godta en gave som bidrar til økonomisk vinning, contra en gave som ikke bidrar til å oppfylle selskapsformålet.

Hovedregelen er at selskaper har rett til å gi gaver til allmennyttige eller liknende formål, uavhengig av om det strider mot vinningsformålet.

3.7.4 Ethiske standarder som begrenser vinningsformålet

3.7.4.1 Ethiske vurderinger

ALI § 2.01 (b) nr. 2 henviser til en etisk vurdering. Spørsmålet er hvor langt målet om gevinstmaksimering kan strekkes ved kollisjon med forankrede etiske prinsipper. Dette kan være aktuelt der selskapet betaler en foreldet gjeldspost. I en slik situasjon har selskapet mulighet til å «vri seg unna», men velger likevel å betale fordi dette er moralsk riktig å gjøre.

Skog oppstiller et tilsvarende skille mellom hensyn de lege lata og hensyn de lege ferenda.²¹¹ I den forbindelse viser han til debatten om at aksjeselskapslovgivningen burde utformes på en måte som tar hensyn til selskapets samtlige interesser.²¹² Skog drøfter ikke spesifikke etiske problemstillinger, men behandler spørsmålet på et generelt plan. Han er klar angående vinningsformålets overordnede posisjon. For andre interesser, som for eksempel miljøet,

²⁰⁸ Bråthen (2006) s. 31.

²⁰⁹ NUT 1970: 1 s. 174.

²¹⁰ NOU 1996: 3 s. 149.

²¹¹ Skog s. 15 flg.

²¹² Se for eksempel Sjøfjell i «Redefining the Corporation for a Sustainable New Economy» s. 45: Sjøfjell argumenterer her for at aksjonærenes interesse i økonomisk vinning har fått dominere alt for lenge og at dette er skadelig for «corporations, to employees, to society, and to all investors with more than a narrow and short-term aim of maximum returns».

nøyer han seg med å vise til lovgivningen. Skog går ikke inn på spørsmålet om hvorvidt aksjeselskaper i enkelttilfeller *bør* sette vinningsformålet til side som følge av etiske vurderinger. Han presiser likevel at loven ikke tillater at vinningsformålet settes til side til fordel for andre interesser, med mindre samtlige aksjonærer samtykker.²¹³ I forhold til eksemplet om den foreldete gjeldsposten, må alle aksjonærene samtykke, såfremt det er i strid med vinningsformålet. Dette kan sammenfattes slik som den britiske dommeren LJ Bowen gjorde i saken Hutton v. West Cork Railway Co: «The law does not say there are to be no cake and ale, but there are to be no cakes and ale except such as are required to the benefit of the company».²¹⁴

Sjåfjell går langt i å hevde at selskaper kan sette til side vinningsformålet dersom etiske grunner taler for det, spesielt med tanke på miljøet. Dersom det oppstår konflikt mellom gevinstkravet og miljøet, og styrets avgjørelse om å prioritere miljøet vil ligge utenfor en vid fortolkning av selskapsinteressen, hevder Sjåfjell at styret kan «... sette miljøet foran gevinstkravet der det vil være uetisk å sette gevinstkravet foran miljøet».²¹⁵ Videre er det klart at ikke alle etiske argumenter kan få gjennomslag. Om dette sier Sjåfjell: «Etiske argumenter som utvidelse av handlingsrommet må ha en viss støtte i alminnelige aksepterte etiske normer i samfunnet».²¹⁶

Truyen inntar en tilnærmet lik holdning til spørsmålet om etiske vurderinger: «Plikten til gevinstmaksimering kan ikke strekkes så langt at denne kolliderer med bredt forankrede etiske prinsipper».²¹⁷ Han drøfter imidlertid ikke hva som ligger i bredt forankrede etiske prinsipper. Ifølge Truyen er eksempelet om den foreldete gjeldsposten, et tilfelle hvor dette kan være aktuelt. I praksis knytter han dette opp mot de tilfeller hvor kreditor er en ressurs svak privatperson. Om kreditor er en profesjonell part, må utgangspunktet være at slik «snillisme» er i strid med vinningsformålet.²¹⁸ Det er bred enighet om at svake privatpersoner

²¹³ Skog s. 16.

²¹⁴ Hutton v. West Cork Co., (1883) 23 Ch D 654.

²¹⁵ Sjåfjell (2011) s. 321.

²¹⁶ Sjåfjell (2011) s. 321.

²¹⁷ Truyen s. 111.

²¹⁸ Truyen s. 326.

er mer beskyttelsesverdig enn profesjonelle parter, se for eksempel forskjellen mellom forbrukerkjøpsloven og kjøpsloven.

Et annet eksempel er spørsmålet om en ulønnsom virksomhet skal opprettholdes av hensyn til arbeidstakerne. Dette kan gjelde en fabrikk i et lite lokalsamfunn hvor alternativet for arbeidstakerne er arbeidsledighet med påfølgende økonomisk og sosial katastrofe. I norsk historie kan nedleggelsen av Hydro Magnesium Porsgrunn på Herøya nevnes som et eksempel.²¹⁹

Spesielt interessant er det økonomiske aspektet ved at selskaper tar hensyn til etiske vurderinger. Det trenger ikke nødvendigvis å ha en negativ virkning på selskapets avkastning og gevinst. Ofte kan det til og med være en forutsetning for profittmaksimering. Investorer, ansatte, kunder, kreditorer og andre forbindelser vil kunne foretrekke et selskap som opererer innenfor en allment akseptert etisk norm. Blant annet tales det om såkalte «grønne investorer», som er aktive aksjonærer i arbeidet med å få selskaper til å bli mer miljøvennlige.²²⁰ Men et selskap som lar etiske forpliktelser gå på bekostning av avkastning og gevinst, risikerer at dets levedyktighet svekkes. For selv om ett selskap går lenger enn hva lovningen krever for å ivareta andre interesser, er det ikke ensbetydende med at alle andre selskaper gjør det samme. På den måten kan et selskaps snillisme styrke et annet i økonomisk henseende.

3.7.4.2 Corporate Social Responsibility

Etiske vurderinger må ses i sammenheng med det som i dag omtales som *Corporate Social Responsibility* (heretter forkortet «CSR»). CSR betegner hvordan en bedrift forvalter sin rolle i forhold til samfunnet.²²¹ På norsk kan begrepet oversettes som «bedriftens samfunnsansvar». Kjernen i CSR er hvilket ansvar bedrifter bør påta seg for mennesker, samfunn og miljø som påvirkes av virksomheten.²²²

²¹⁹ Mer om dette se Sjöberg, Bingel og Laquist s. 57 flg.

²²⁰ Sjøfjell (2011) s. 317.

²²¹ Ihlen s. 21.

²²² St.meld. nr. 10 (2008-2009) s. 7.

I denne sammenheng er spørsmålet om CSR har betydning for forståelsen av vinningsformålet.

Selskapers samfunnsansvar har lenge vært på dagsorden og er et aktuelt diskusjonstema innenfor næringslivet. Myndigheter og politikere internasjonalt har signalisert at de er opptatt av samfunnsansvar.²²³ EU publiserte for eksempel det såkalte «Green Paper» om samfunnsansvar i 2001. Året før etablerte FN forumet UN Global Compact. Her blir bedrifter oppfordret til å underskrive og gi sin tilslutning til ti allmenne prinsipper om menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og antikorrupsjon.²²⁴ Bedriftene må rapportere om sitt arbeid med å virkeliggjøre prinsippene.

Det finnes mange måter å utvise samfunnsansvar. En måte er å innta samfunnshensyn som et moment i behandlingen av ulike forretningsmessige og strategiske beslutninger. Da vil hensynet til samfunnet være et blant flere momenter som inngår i avveiningene. Ifølge Sjøfjell er det dette som er «kjernen av ekte samfunnsansvar».²²⁵ En annen måte er ved målrettet og aktiv innsats for ulike formål som kommer fellesskapet til gode.²²⁶ Dette vil for eksempel være å gi gaver til veldedige formål. Sjøfjell mener slike bidrag til veldedige formål er en tilsløring av den viktige debatten om ekte samfunnsansvar.²²⁷

Økonomer står for den eldste kritikken av tanken om at selskaper skal ta samfunnsansvar ut over det å tjene mest mulig. En kjent kritiker av CSR er økonomen Milton Friedman. I en artikkel fra Times Magazine oppsummerte Friedman sitt syn slik: «there is one and only one social responsibility of business – to use its resources and engage in activities designed to increase its profits so long as it stays within the rules of the game».²²⁸ Friedman er imidlertid mer nyansert enn oppsummeringen tyder på, men han gir uttrykk for at CSR kun burde utøves i den grad det kan være til nytte for selskapet.

²²³ Nasjonal interesse, se for eksempel Innst. S. nr. 200 (2008-2009).

²²⁴ Se <https://www.unglobalcompact.org>.

²²⁵ Sjøfjell (2011) s. 311 fotnote 9.

²²⁶ Bråthen (2006) s. 27.

²²⁷ Sjøfjell (2011) s. 311.

²²⁸ M. Friedman s. 126.

Tross kritikken er den toneangivende oppfatningen at samfunnsansvar lønner seg for både samfunn og næringsliv. Phil Knight, gründer, styreleder og tidligere administrerende direktør i Nike, fikk en gang spørsmålet om hva som gjorde folk villig til å betale dobbelt så mye for et par Nike-sko sammenlignet med et par tilsvarende sko uten Nikes merkevare. Til dette svarte han: «Nike selger ikke sko, Nike selger følelser».²²⁹ Muligheten for gevinst er større når selskapet og dets produkter er ladet med positive følelser som kjøperen vil assosieres med. På NHOs hjemmesider viser en studie at 85 prosent av de spurte mener at samfunnsansvar og moral i stor grad påvirker inntrykket av en bedrift.²³⁰ Samfunnsansvar er med andre ord noe som kan bidra til at selskapet assosieres med positivt ladete følelser. Likevel kan det ikke legges skjul på at pris og kvalitet på produkt og tjeneste ofte er viktigere for kundene. En studie fra 2010 av amerikanske selskaper viste for eksempel at deres børsverdi raste når de frivillig reduserte utslipp av klimagasser.²³¹ Dette kan tyde på at samfunnsansvar ikke alltid lønner seg. Kanskje er Newells uttalelse om samfunnsansvar treffende: «CSR can work, for *some people, in some places, on some issues, some of the time*».²³²

Rettsaken Dodge v. Ford Motor Co. illustrerer den uenighet som kan oppstå mellom aksjonærene når selskapet utviser samfunnsansvar i strid med vinningsformålet.²³³ Henry Ford var majoritetsaksjonær med 59 prosent av aksjene, mens Dodge-brødrene John og Horace Dodge var minoritetsaksjonærer i selskapet «Ford Motor Company». Omkring 1910 anla Dodge-brødrene sak mot Ford med krav om erstatning. Årsaken var at Ford som kontrollerende eier hadde besluttet å forhøye arbeidernes lønninger ut over det lovgivningen og gjeldende avtaler krevde. Han hadde også kuttet prisene på bilene. Ford mente selskapet tjente for mye penger og at selskapets gevinst burde deles med allmennheten ved å redusere prisene på bilene.²³⁴ Michigan Supreme Court var enig med Dodge-brødrene, Ford måtte

²²⁹ Gjengitt etter Christina Ramberg s. 330.

²³⁰ <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/Seriest-arbeidsliv-og-samfunnsansvar/> (besøkt sist 30.04.18).

²³¹ Fisher-Vanden og Thorburn s. 444 (7. Conclusions).

²³² Newell s. 556.

²³³ Dodge v. Ford Motor Co. 204 Mich. 459, 170 N.W. 668, 3 A.L.R. 413 (1919).

²³⁴ Ford s. 162: «I do not believe we should make such an awful profit on our cars. A reasonable profit is right, but not too much. So it has been my policy to force the price of the car down as fast as production would permit, and give the benefits to users and laborers (...).».

styre selskapet i aksjonærenes interesser, fremfor de ansattes og kundenes interesser. Følgende sitat er hentet ut fra domspremissene og illustrerer sakens problemstilling:

«There should be no confusion (of which there is evidence) of the duties which Mr. Ford conceives that he and the stockholders owe to the general public and the duties which in law he and his codirectors owe to protesting, minority stockholders. A business corporation is organized and carried on primarily for the profit of the stockholders. The powers of the directors are to be employed for that end. The discretion of directors is to be exercised in the choice of means to attain that end, and does not extend to a change in the end itself, to the reduction of profits, or to the nondistribution of profits among its stockholders in order to devote them to other purposes.»²³⁵

Et spørsmål er om resultatet ville blitt det samme dersom Ford hadde argumentert for at høyere lønninger og lavere bilpriser ville gitt bedre renommé og større etterspørsel? Kanskje ville saken blitt oppfattet annerledes. Et argument som taler mot dette, var at salg av biler og etterspørsel var i balanse slik at alle biler som ble produsert, også ble solgt. Dermed kan det hende argumentet om større etterspørsel ville blitt tillagt liten vekt av domstolen.

I motsetning til Dodge v. Ford Motor Co. godtok Høyesterett i Freia-dommen gaven fra selskapet. Den åpenbare forskjellen mellom disse to sakene er at de er avgjort basert på ulike rettsregler. Men i forhold til faktum er den avgjørende forskjellen omfanget av samfunnsansvaret. I Freia-dommen var det tale om et engangsbeløp til et aktverdig formål. På tidspunktet for gaven forelå det riktignok ingen eksplisitt gavebestemmelse i aksjelovgivningen, men som det senere viste seg, delte lovgiver samme synspunkt på dette området som Høyesterett.²³⁶ Freia-dommen knytter seg til hvordan et allerede oppnådd overskudd skal anvendes. Det som problematiseres er hvorvidt det er legitimt å anvende selskapets overskudd til å gi en gave, på bekostning av aksjonærene. Dodge v. Ford Motor Co. knytter seg til hvordan virksomheten drives. Ved å sette ned bilprisene uavhengig av markedet og øke de ansattes lønninger, drives virksomheten på en mindre lønnsom måte. Det

²³⁵ Dodge v. Ford Motor Co. 204 Mich. 459, 170 N.W. 668, 3 A.L.R. 413 (1919) på s. 684.

²³⁶ Ot.prp. nr. 4 (1957) s. 117.

er også klart at det er tale om en kostnadsstørrelse i en helt annen liga sammenlignet med gaven fra A/S Freia Chocolate Fabrik.

På et prinsipielt plan kan det sies at bedrifters samfunnsansvar lønner seg. Det vil bidra til å skape goodwill for selskapet, som på sikt kan være til fordel for aksjonærene. For disse to sakene gjelder det nok i større grad for A/S Freia Chocolate Fabrik, enn for Ford Motor Co. Det er mulig flere ville kjøpt Ford fremfor andre bilmerker, men på grunn av priskuttet er det ikke sikkert det ville gitt et bedre resultat. Ettersom Ford ikke argumenterte for dette under rettssaken, kan det også tyde på at Ford Motor Co. ikke ville tjent på prisedsettingen. Ford argumenterte derimot for at selskapet tjente for mye penger. En slik argumentasjon er svært uheldig sett i sammenheng med vinningsformålet. Å kutte bilprisene og øke arbeidernes lønninger fordi selskapet tjener for mye penger er i direkte strid med vinningsformålet.

Årsaken til hvordan resultatet ble i disse to dommene, er nok en blanding av den type samfunnsansvar som ble utvist, samt de argumenter som ble fremlagt for domstolen. I etterkant av Dodge v. Ford Motor Co. kom dommen AP Smith Manufacturing v. Barlow.²³⁷ The Supreme Court of New Jersey godtok en gave til Princeton universitet. Retten la vekt på at det dreide seg om en gave av begrenset omfang, til et formål som var allment akseptert og at den ble ytet i den tro om at den ville fremme selskapets omdømme.

Konklusjonen er at aksjonærene *kan* se seg tjent med at selskapet får et godt renommé gjennom å utvise samfunnsansvar. For selskapets aksjonærer kan det være vanskelig å godta at selskapets verdier brukes til å utvise samfunnsansvar. Annerledes er det om aksjonærene er av den oppfatning at CSR lønner seg og er i selskapets interesse, for eksempel fordi det gir økonomisk eller ideell belønning. En slik oppfatning kan man blant annet spre gjennom offentlige anbefalinger.²³⁸ I Norge er samfunnsansvar blant annet nevnt i Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse (NUES).²³⁹ Vanskeligere er det når CSR nettopp ikke lønner seg. I disse tilfellene oppstår det en interessemotsetning mellom selskapets vinningsformål og samfunnshensyn.²⁴⁰ Når selskapet utøver samfunnsansvar som ikke fremmer

²³⁷ 13 N.J. 145, 98 A.2d 581 (1953).

²³⁸ Buhman og Rendtorff s. 62-63.

²³⁹ Se <https://www.nues.no>.

²⁴⁰ Bråthen (2006) s. 27.

vinningsformålet, går det på bekostning av selskapets eiere. Da kan det være vanskelig å få selskapsrettslige aktører til å utvise samfunnsansvar. Truyen tar følgende standpunkt til CSR: «Skal samfunnsansvaret bli mer enn festtaler og store ord på selskapets hjemmesider, må ansvaret integreres i en juridisk kontekst.»²⁴¹ Ved at samfunnsansvaret konkretiseres som en rettslig norm, forpliktes alle selskaper til å utvise samfunnsansvar. Resultatet blir da at de selskaper som faktisk utviser samfunnsansvar, ikke rammes på en negativ måte, til fordel for andre selskaper. Samtidig vil det også kaste lys over hvilken kompetanse ledelsen har til å utøve samfunnsansvar.

Ved motstrid går vinningsformålet foran samfunnsansvaret. Imidlertid er det en betydelig skjønnsmargin i lovens generalklausuler, jf. ordlyden «urimelig fordel», se punkt 2.2.2. Dette medfører til at det er et visst spillerom for å utøve samfunnsansvar også der det går utover vinningsformålet.²⁴² For øvrig kan vinningsformålet fravikes til fordel for CSR dersom samtlige aksjonærer samtykker.

4 Kan vinningsformålet operasjonaliseres?

Et spørsmål er hvordan vinningsformålet skal konkretiseres slik at det er mulig å identifisere når det er oppfylt. Handler det om driftsresultatet, eller finnes det en annen måte å måle om det er oppfylt? I litteraturen har Skog i et forsøk på å operasjonalisere vinningsformålet angitt følgende:

«Från företagsekonomiska utgångspunkter är det svårt att se att det kan ske på något annat, för bolagsorganen meningsfullt, sätt än att dessa i sitt handlande ska sträva efter att maximera värdet på bolaget. Den praktiska innebörden av detta är att genomföra alla investeringar som har ett positivt nuvärde, dvs. förväntas ge större diskonterade intäkter än kostnadet, och att inte genomföra nåågra andra investeringar.»²⁴³

Rent teoretisk kan dette virke både åpenbart og enkelt. Men hvordan dette lar seg gjøre i praksis er noe annet. For det første begrenses muligheten til å gjennomføre alle investeringer

²⁴¹ C. Taxell s. 492-493.

²⁴² C. Taxell s. 496.

²⁴³ Skog s. 15.

som har en positiv virkning gjennom selskapets vedtektsfestede virksomhet. Det kan tenkes utallige investeringer som vil gi avkastning, men for at selskapet kan gjennomføre slike investeringer, må de være i tråd med virksomhetsformålet. For det andre må investeringen ses i lys av vinningsformålets tidsperspektiv.²⁴⁴ Et selskap vil for eksempel kunne spare penger, ved å redusere markedsføring og rekruttering. Den umiddelbare følgen av dette er at selskapet genererer høyere overskudd. På lang sikt vil det derimot ha en negativ virkning.

Truyen stiller spørsmål til om det er mulig med en positiv definisjon av vinningsformålet.²⁴⁵ En mulighet er ifølge Truyen å se på hvilke verdier som akkumuleres i selskapet. Ettersom asl. § 2-2 annet ledd forutsetter at selskapets verdier skal tilflytte aksjonærene, foreslår Truyen aksjekursen som et alternativ. I praksis knytter han dette mot børsnoterte allmennaksjeselskaper. Dette skyldes nok at aksjekursen for børsnoterte aksjer ganske enkelt kan vurderes. For aksjeselskaper kan det være både mindre enkelt, men også svært upraktisk å vurdere fortløpende verdiskapning gjennom aksjekursen.²⁴⁶ For unoterte aksjer er aksjekursen som regel gitt ved siste emisjon, kjøp av aksje eller en verdivurdering av selskapet. Truyen er videre klar på at det ofte vil være andre faktorer som virker inn på selskapets aksjekurs. Dette kan for eksempel være at selskapet har et dårlig rykte som følge av en forhistorie med majoritetsmisbruk. Et annet eksempel kan være generell nedgang i verdensøkonomien. Truyen konkluderer med at aksjekursen vil gjenspeile selskapets akkumulering av midler, men kun i et perfekt fungerende verdipapirmarked.

Generelt lar det seg ikke gjøre å gi en allmenn definisjon av innholdet i vinningsformålet. Kjernen i vinningsformålet er likevel klar, nemlig maksimal gevinstmaksimering. Utover det er det alt for mange faktorer som spiller inn på innholdet i vinningsformålet. Den viktigste faktoren er det vedtektsfestede virksomhetsformålet.

²⁴⁴ Österman og Svernlöv s. 106.

²⁴⁵ Truyen s. 110.

²⁴⁶ Bergström og Samuelsson s. 55.

Lovregister

ABL	Aktiebolagslagen 2005:551 [Sverige]
ABL 1975	Aktiebolagslagen 1975:1385 [Sverige]
AL	Lov nr. 370 13. juni 1973 om aktieselskaber [Danmark]
asl.	Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven)
asl. 1910	Lov 19. juli 1910 nr. 1 om aktieselskaper og kommanditaktieselskaper [opphevet]
asl. 1957	Lov 6. juli 1957 nr. 4 om aksjeselskaper [opphevet]
asl. 1976	Lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper [opphevet]
asal.	Lov 13. juni 1997 nr. 45 om aksjeselskaper (allmennaksjeloven)
aml.	Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)
CA	Companies Act 2006 [England]
forurl.	Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)
frivillighetsregisterloven	Lov 29. juni 2007 nr. 88 om register for frivillig virksomhet
rskl.	Lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)
saml.	Lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige [sameigelova]
SL	Lov 12. juni 2009 nr. 470 om aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven)

sktl.

Lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt
(skatteloven)

Forarbeider og øvrige offentlige dokumenter

Norge

Indst. O. III. (1910) Indstilling fra den forterkede justiskomite angaaende den kongelige proposition til en lov om aktieselskaber og kommanditaktieselskaber.

Indst. O. V. (1904/1905) Indstilling fra den forterkede justiskomite angaaende den kongelige proposition til en lov om aktieselskaber og kommanditaktieselskaber.

NOU 2016: 22 Aksjelovgivning for økt verdiskapning

NOU 2006: 15 Frivillighetsregister

NOU 1996: 3 Ny aksjelovgivning

NOU 1992: 29 Lov om aksjeselskaper

NUT 1970: 1 Innstilling til lov om aksjeselskaper

Ot.prp nr. 55 (2006-2007) Om lov om register for frivillig virksomhet

Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)

Ot.prp. nr. 11 (1979-1980) Om lov om vern mot forurensninger og om avfall (Forurensningsloven)

Ot.prp. nr. 19 (1974-1975) om lov om aksjeselskaper

Ot.prp. nr. 4 (1957) Om lov om aksjeselskaper m.v.

Ot.prp. nr. 5 (1910) Om utfærdigelse av en lov om aktieselskaper og kommanditaktieselskaper.

Ot.prp. nr. 9 (1904-1905) Angaaende utfærdigelse af en lov om aktieselskaber og kommanditaktieselskaber.

Ot.prp. nr. 28 (1900-1901) Angaaende utfærdigelse af en lov om aktieselskaber, kommanditaktieselskaber og foreninger med vekslende kapital.

Prop. 111 L (2012-2013) Endringer i aksjelovgivningen mv. (forenklinger)

Prop. 48 L (2012-2013) Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (rapportering om samfunnsansvar mv.)

Innst. S. nr. 200 (2008-2009) Innstilling fra utenrikskomiteen om næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi

St.meld. nr. 10 (2008-2009) Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi

Andre land

Prop. 1973: 93 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om konvertibla skuldebred m.m. [Sverige]

Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag [Sverige]

Company Law Review Steering Group, *Modern Company Law for a Competitive Economy: The Strategic Framework*, DTI, (1999) [England]

Litteratur

Aarbakke m.fl.

Aarbakke, Magnus, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Jan Skåre, *Aksjeloven og allmennaksjeloven: lovkommentar*, 4.utgave (Oslo 2017).

ALI

The American Law Institute, *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations* (St. Paul 1994).

- Andenæs (2016) Andenæs, Mads Henry ved Ole Andenæs, Stig Berge og Margrethe Buskerud Christoffersen, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 3 utgave (Oslo 2016).
- Andenæs Andenæs, Mads Henry, *Sameier og selskaper: sameier, ansvarlige selskaper, kommandittselskaper, partrederier* (Oslo 1977).
- Anderssen Anderssen, Harald Benestad, *Fordeling av mangelrisiko ved omsetning av brukte boliger mellom privatpersoner: en kritisk analyse ut fra den typiske partskonstellasjonen* (Tromsø 2014).
- Andersson m.fl. Andersson, Sten, Svante Johansson og Rolg Skog, *Aktiebolagslagen: En kommentar. Del I, kap 1-10: Med supplement 9, april 2014* (Stockholm 2014).
- Augdahl Augdahl, Per, *Aksjeseksapet efter norsk rett*, 3. utgave (Oslo 1959).
- Bénabou og Tirole Bénabou, Roland og Jean Tirole, «Individual and Corporate Social Responsibility», *Economica*, New Series Vol. 77, No. 305, 2010 s. 1-19.
- Berge m.fl. Berge, Stig, Hilde L. Krogh og Anne Taran Tjølsen, *Utbytte*, 3. utgave (Oslo 2011).
- Bergström og Samuelsson Bergström, Clas og Per Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem*, 4. utgave (Stockholm 2012).
- Bergsåker Bergsåker, Trygve, *Pengekravsrett*, 3. utgave (Oslo 2015).
- Bråthen (2017) Bråthen, Tore, *Selskapsrett*, 5. utgave (Oslo 2017).
- Bråthen (2006) Bråthen, Tore, «Samfunnsansvar – selskapers adgang til å gi gaver til almennyttige formål», *Praktisk økonomi og finans* vol. 4, 2006 s. 27-32.

- Bråthen (1996) Bråthen, Tore, *Personklausuler i aksjeselskaper: om vedtektsmessig regulering av aksjonærenes disposisjons- og forvaltningsrettigheter ved krav til deres egenskaper m.v.* (Oslo 1996).
- Bråthen (1982) Bråthen, Tore, *Bedriftsforsamlingen i aksjeselskaper* (Oslo 1982).
- Buhman og Rendtorff Buhman, Karin og Jacob Dahl Rendtorff, *Virksomheders ledelse og sociale ansvar: perspektiver på Corporate Governance og Corporate Social Responsibility* (København 2005).
- Buskerud Christoffersen Buskerud Christoffersen, Margrethe, «Daglig leders erstatningsansvar overfor selskapets kontraktspart, basert på aksjeloven § 17-1 (HR-2017-2375-A)», *Nytt i Privatretten*, 2018/1 s. 31-32.
- C. Taxell Taxell, Christoffer, «Selskabers samfundsansvar», *Forhandlingene ved Det 38. nordiske Juristmøde i København, 21-23. august 2008*, Bind 2 (2010) s. 487-505.
- Dramstad Dramstad, Remi Christoffer, «M&A Break fee-klausuler i et norsk perspektiv», *Tidsskrift for Forretningsjus*, 2011 s. 155-192.
- Eckhoff Eckhoff, Torstein ved Jan E. Helgesen, *Rettskildelære*, 5. utgave (Oslo 2001).
- Engsig Sørensen Sørensen, Karsten Engsig, «Nybrud i konsernretten», *Ugeskrift for Retsvæsen*, U.2017B.29, 2017 s. 29-3
- Fisher-Vanden og Thorburn Fisher-Vanden, Karen og Thorburn, Karin S., «Voluntary Corporate Environmental Initiatives and Shareholder Wealth», *Journal of Environmental*

- Economics and Management* Vol. 62 (3), 2011 s. 430-445.
- Ford Ford, Henry ved Samuel Crowther, *My life and work* (1922).
- M. Friedman Friedman, Milton, «The Social Responsibility Of Business Is to Increase Its Profits», *The New York Times Magazine*, 13. september 1970.
- Giertsen Giertsen, Johan, *Generasjonsskifte: kontrakts- og arverettsspørsmål som oppstår når et foretak overføres til livsarving* (Bergen 1995).
- Haugli Haugli, Trude, *Samværsrett i barnevernssaker*, 2. utgave (Oslo 2000).
- Ihlen Ihlen, Øyvind, *Samfunnsansvar på norsk: tradisjon og kommunikasjon* (Bergen 2011).
- Newell Newell, Peter, «Citizenship, accountability and community: The limits of the CSR agenda», *International Affairs* Vol. 81 (3), 2005 s. 541-557.
- Platou Platou, Oscar ved Adolf Lindvik, *Om aktieselskaper kommanditselskaper paa aktier og foreninger*, 2. utgave (Oslo 1933).
- Ramberg Ramberg, Christina, «Håndheving av normer og avtaler om næringslivets samfunnsansvar («corporate social responsibility»)), *Forhandlingene ved det 40. nordiske juristmøte i Oslo 2014*, Bind 1 s. 327-337.
- Reiersen Reiersen, Hedvig Bugge, *Aksjelovens utdelingsbegrep* (Oslo 2015).

- Schans Christensen (2012) Christensen, Jan Schans, *Selskabsloven med kommentarer* (København 2012).
- Schans Christensen (2001) Christensen, Jan Schans, «Hvorledes kan corporate governance-debatten bidrage til udviklingen af dansk selskabsret?», *Nordisk Tidsskrift for Selskabsret* (NTS), 2001:3 s. 294-330.
- Schaumburg-Müller og Werlauff Schaumburg-Müller, Peer og Erik Werlauff *Selskabsloven (lov om aktie- og anpartsselskaber): med kommentarer*, 2. udgave (København 2014).
- Schwencke m.fl. Schwencke, Hans Robert, Dag Olav Haugen, Kjell Magne Baksaas, Tonny Stenheim og Erik Avlesen-Østli, *Årsregnskapet i teori og praksis 2017*, 19. udgave (Oslo 2018).
- Skåre Skåre, Jan, «Det nordiske aksjelovsamarbeidet», *Tidsskrift for Rettsvitenskap* (TfR), 1988 s. 606-623.
- Skåre og Knudsen Skåre, Jan og Gudmund Knudsen, *Lov om aksjeselskaper med kommentarer*, 3. udgave (Oslo 1987).
- Sogge Jensen Jensen, Marte Sogge, «Rapportering om samfunnsansvar – Store norske foretaks rapporteringsplikt etter regnskapsloven § 3-3c», *Nordisk Tidsskrift for Selskabsret* (NTS), 2014:4 s. 52-69.
- Solem Solem, Eirik, «Salg av «kronjuveler»», *Tidsskrift for Forretningsjus* (TfF), 2001 s. 451-488.
- Skog Skog, Rolf, «Om betydelsen av vinstsyftet i aktiebolagslagen», *Svensk Juristtidning*, 2015 s. 11-19.
- Sjöberg, Bingel og Laquist Sjöberg, Clas, Eva Bingel og Anne Laquist, *Sunn vekst: om bedriftenes arbeid med samfunnsansvar og bærekraftig utvikling* (Oslo 2005).

- Sjåfjell Sjåfjell, Beate, «Redefining the Corporation for a Sustainable New Economy», *Journal of Law Society* Vol. 45 (1), Mars 2018 s. 29-45.
- Sjåfjell (2011) Sjåfjell, Beate, «Kan aksjeselskaper sette miljøet foran gevinstkravet?», *Jussens Venner* Vol. 46, 2011/6 s. 309-324.
- Truyen Truyen, Filip, *Aksjonærenes myndighetsmisbruk: en studie av asl./asal. § 5-21 og uskrevne misbruksprinsipper* (Oslo 2005).
- Werlauff (1991) Werlauff, Erik, *Selskabsmasken: loyalitetspligt og generalklausul i selskabsretten* (København 1991).
- Werlauff (2008) Werlauff, Erik og Peer Schaumburg-Müller, *Werlauff's kommenterede Aktieselskabslov*, 3. utgave (København 2008).
- Woxholth Woxholth, Geir, *Selskapsrett*, 6. utgave (Oslo 2018).
- Zahle Zahle, Henrik, *At forske ret: essays om juridisk forskningspraksis* (København 2007).
- Zimmer Zimmer, Fredrik, *Skatterett*, 7. utgave (Oslo 2014).
- Österman og Svernlöv Österman, Roger Persson og Carl Svernlöv, «SCR i företagsbeskattning – ett associationsrättsligt perspektiv», *Skattenytt*, 2017 s. 95-110.

Andre kilder

SSB statistikk: <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/statistikker/foretak/aarleg-foretakdemografi> (30.04.18).

Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse (NUES): <https://www.nues.no> (30.04.18).

Bindende forhåndsuttalelse fra skattedirektoratet, avgitt 11. juli 2006 (BFU 41/06):
<https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/uttalelser/bfu/sporsmal-om-skattefrihet-for-aksjeselskap-skatteloven--2-32-forste-ledd/> (30.04.18).

UN Global Compact: <https://www.unglobalcompact.org> (30.04.18).

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO): <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/Seriest-arbeidsliv-og-samfunnsansvar> (30.04.18).

Rettspraksis

Norge

Rt. 1888 s. 152

Rt. 1892 s. 356

Rt. 1912 s. 929

Rt. 1922 s. 272

Rt. 1932 s. 739

Rt. 1983 s. 1401

Rt. 1991 s. 705

Rt. 1995 s. 1026

Rt. 1996 s. 742

Rt. 1997 s. 596

Rt. 1998 s. 1584

Rt. 1999 s. 330

Rt. 2003 s. 861

Rt. 2007 s. 1684

Rt. 2008 s. 385

Rt. 2010 s. 306

HR-1994-507-K (Kjæremålsutvalg)

HR-2015-1304-U (Ankeutvalg)

HR-2016-1439-A

HR-2017-2375-A

HR-2018-570-A

RG 1995 s. 12 (Gulating)

RG 2011 s. 1347 (Agder)

LE-1993-2900 (Eidsivating) Dom avsagt 9. mai 1995

LG-2014-107987 (Gulating) Dom avsagt 19. mars 2015

LG-2014-173686 (Gulating) Dom avsagt 19. oktober 2015

TKISA-2012-101092 (Kristiansand) Dom avsagt 2. januar 2013

Andre land

Hutton v. West Cork Co., (1883) 23 Ch D 654 [England]

Dodge v. Ford Motor Co., 204 Mich. 459, 170 N.W. 668, 3 A.L.R 413 (1919) [Amerika]

A.P Smith Manufactures v. Barlow, 13 N.J. 145, 98 A.2d 581 (1953) [Amerika]